
DEVRİMCİ
KADINLAR
QUEEN OF THE NEIGHBORHOOD KOLEKTİFİ
versus

Devrimci Kadınlar
Queen of the Neighbourhood Kolektifi

Özgün Künye
Revolutionary Women: A Book of Stencils
© PM Press, 2010

Bu eserin tüm hakları Anatolialit Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır.

VERSUS KİTAP
© Her hakkı mahfuzdur.

Çeviri: Zeynep Bursa
Yayına Hazırlayan: Sabiha Mutlu
Grafik Tasarım: Versus Kitap

1. Baskı, Ekim 2012
Versus Kitap: 139
ISBN: 978-605-5691-60-8

Baskı
Sertifika No: 13901
Deniz Ofset: 0212 613 30 06

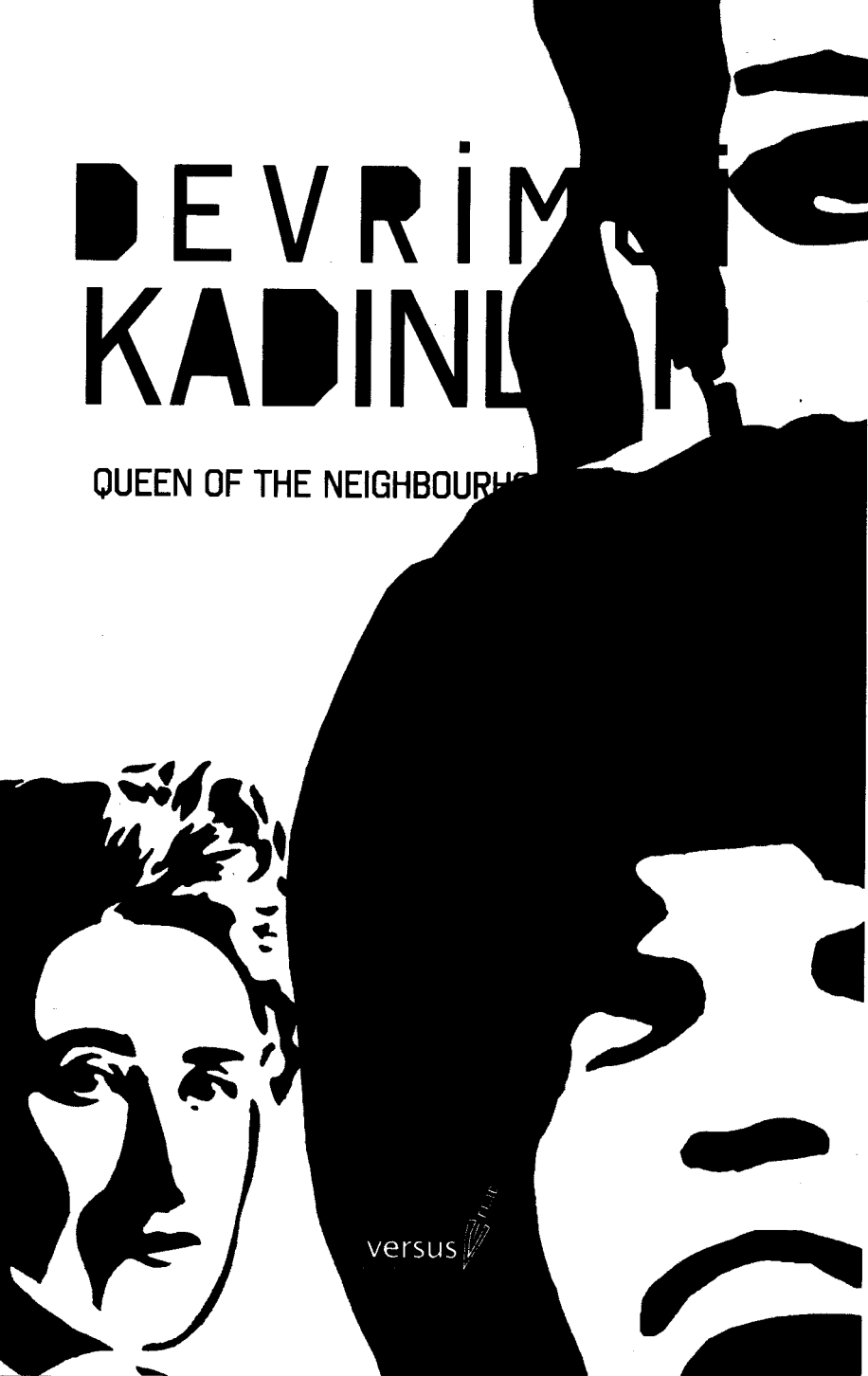
VERSUS KİTAP
Sertifika No: 22806
Albay Faik Sözdener Sk.
Benson İş Merkezi No:21/2
Kadıköy / İstanbul 34710
Tel: 0 216 418 27 02 (pbx) Faks: 0 216 414 34 42

www.versuskitap.com
versuskitap@versuskitap.com
twitter.com/versuskitap
facebook.com/versuskitapyayinlari

DEVRİM
KADINL

QUEEN OF THE NEIGHBOURH

versus

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9
GİRİŞ 11
HARRIET TUBMAN 22
LOUISE MICHEL 26
MOTHER JONES 30
VERA ZASULICH 34
LUCY PARSONS 38
EMMA GOLDMAN 42
ROSA LUXEMBURG 46
MARIE EQUI 50
QIU JIN 54
NORA CONNOLLY O'BRIEN 58
LUCIA SANCHEZ SAORNIL 62
WHINA COOPER 66
DORIA SHAFIK 70
LOLITA LEBRON 73
HANNIE SCHAFT 77
HAYDEE SANTAMARIA CUADRADO 81
ONDINA PETEANI 85
ANI PACHEN 88
DJAMILA BOUHIRED 82
ANGELA DAVIS 96

LEYLA HALİD 100
ANNA MAE AQUASH 104
ASSATA SHAKUR 108
BRIGITTE MOHNHAUPT 112
SYLVIA RIVERA 117
OLIVE MORRIS 120
VANDANA SHIVAF 123
COMANDANTE RAMONA 127
PHOOLAN DEVI 131
MALALAI JOYA 135
TEŞEKKÜR 139
SÖZLÜK 141
KAYNAKLAR 147

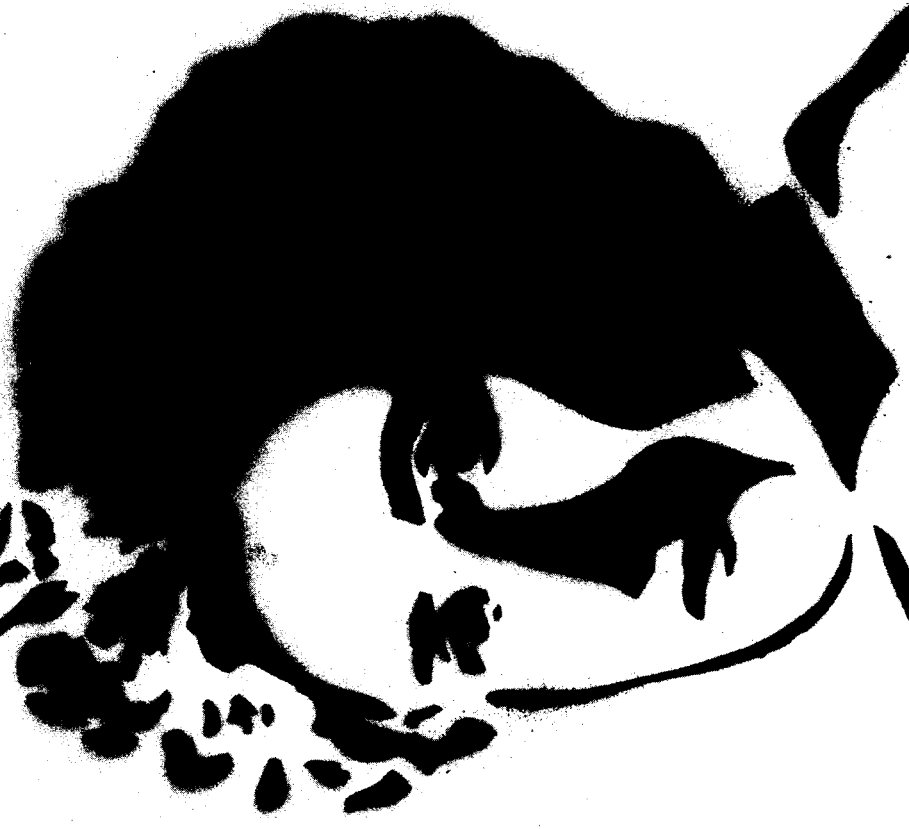
Queen Of The Neighbourhood
Sizleri Kesip Boyamaya Çağırıyor

Şablon afişler, tıpkı radikal politik düşünceleri yaymak için kullanılan yeraltı matbaalarının muhteşem tarihi kadar güzel ve gizemlidirler. Güneş doğduğunda, gece boyunca yapılmış afişleme, çiçeklenen sanat eserleriyle dolu bir sokak, ele geçirilen bir kamusal alan yaratır, beton yığını içindeki insanlığa bir tutam nefes verir.

Şablon afişler dayanıklı ve çarpıcıdırlar. Özenli kesim sürecindeki sezgi, sprey boyamasının akışı içinde tam bir karşılık bulur.

Bu kitaptaki şablon imajlar, neredeyse soyutlamaya varacak bir inceltmeyi ifade ederler: İmaja hayat vermek için sadece en gerekli birkaç hattın çizimi yeterli olur. Sonuç, çarpıcı ve dolaysızdır: Bir bakış, bir duruş ve bir yüz ifadesi.

Bu projenin şablon afiş özelliği, onu bir hikâye kitabından sokak aracına; sayfaların bitiminden tüm dünyaya genişlemeyi başlatacak bir şablonlama interaktivitesine dönüştürüyor. Haydi şimdi ustalıklı bir devrimci estetik ile yamalı tişörtler ya da çaydanlık örtüleri yapın ve yatak odanızın duvarlarını süsleyin.

ÖNSÖZ

Bu proje, 2005 yılında Yeni Zelanda-Auckland'daki feminist kitapçı *Cherry Bomb Comics*'te hazırlanmış bir fanzin olarak başladı.

Bu fanzin hızla Yeni Zelanda dışına çıktı ve yavaş yavaş tüm dünyaya yayılarak feminist heyecanı yaygınlaştırdı. Bunun ardından Avrupa'dan, Kuzey Amerika'dan, Avustralya'dan ve Japonya'dan, bu inanılmaz kadınların hikâyelerinden esinlenen, onları yayan, uyarlayan ve bu konu üzerine atölyeler oluşturan insanlardan haberler aldım.

Bu fanzini gerçek anlamda bir kitap haline getirmem önerisine çekingen yaklaştım, çünkü projenin kendisi sonuna kadar fanzin ruhu taşıyordu. Yani telif hakkı karşıtıydı; sürekli olarak değiştirilebilen ve insanlar arasındaki etkileşimle yayılan bir akışkanlığı vardı. Fanzin yazarken, herhangi bir şekilde "mış gibi" yapmak zorunda değilsiniz, "*fuck*" yazabilirsiniz mesela, yine pekala tarafgir olabilirsiniz, hiç çekinmeden konuyla ilgili istediğiniz herhangi bir şeyi atlayabilirsiniz. Oysa kitap, çok daha yavaş ve titiz bir süreci ifade eder; ayrıca bazı açılardan bir gizliliği de vardır. Burada söz konusu olan, uygunsuz sıfatlar yerine konulan dikkatle seçilmiş sözcüklerle, tarafgirliğin gerçekleştirilmesidir.

Proje kısmen, kolektif imge hazinemizin geleneksel erkek ve devrimci poster figürlerinin yerine, çok daha az bilinen,

çok daha az hatırlanan kadınlarla doldurulması yoluyla, popüler kültürün yorumlanmasını ifade ediyordu. Bunun, özenle hazırlanmış bir kitapla çok daha geniş bir kitleye ulaştırılması bana oldukça iyi bir fikir gibi geldi. Öte yanda kitap çalışmasının, orijinal fanzinde sadece izini ortaya koyabildiğim araştırmanın yeniden filizlenmesi ve sürdürülmesi için yayın kolektifine büyük bir ivme verdiğini de belirtmek isterim.

Tui Gordon
Queen of the Neighbourhood Collective

GİRİŞ

Her şey basit bir sorudan ortaya çıktı; "Bizim kadın ikonlarımız kimler ve neredeler?" (ya da pratik olarak şöyle başladı; "Bob Marley veya Che Guevara'dan hangisiyle sevişirdiniz?" Ama ilk sorunun bu ikincinin küllerinden doğduğunu hatırlatmak gerek). Batı kültürü içinde yaşamak, ama Bob ya da Che görüntüsüyle karşılaşmaktan kaçınmak olanaksızdır. Her ikisi de her yerde hazır ve nazırdır; ünlüdür ve isyan sembolüdür. El Che, gözlerindeki o dalgın bakışlarla, popüler kültürde devrimi simgeler. Oysa aynı soru dünyaca tanınan iki ikonik kadın örneği üzerinden sorulduğunda ve "kiminle sevişmek isterdiniz?" denildiğinde, tek aklıma gelen Marilyn Monroe ve Meryem oldu.

Tüm devrimci ikonlar ve posterler hep erkektir: Che, Mao, Gandhi, Nelson Mandela, Malcolm X, Martin Luther King, Subcomandante Marcos, vb. Che'nin yüz şablonu, devrimci modanın cazibesini belirler hale gelmiş ve bu abartma nedeniyle bir *kitsch*'e dönüşmüştür. Aslına o meşhur imgenin yaratıldığı orijinal fotoğraf fazla sıradışı değildi. Fakat kırmızı arka plan üzerindeki o siyah mürekkep çizgiler, zaman içinde çok daha anlam yüklü hale geldiler.

Bu kitap, son 150 yılın ana akım ve sol medyasında en çok bilinen otuz kadın devrimcinin imgesini "Che" büyüsüyle bezemeyi amaçlamakta. Böylece devrimci değişimin başlatıcısı

güçlü, idealist, korkusuz bu kadınlarla, kolektif imge hazinemizin yeniden doldurulmasına bir katkı amaçlanmakta. Bu aynı zamanda, kadın otoritesinin erkeğinkinin yanında esamesinin bile okunmadığı bir iklimde, inandıkları uğruna tüm hayatlarını harcayan bu cesur kadınları ve onların destekçilerini anmak için bir vesile anlamına da gelmektedir.

Birkaç yıl önce, Londra'da Infoshop 56a'da Louise Michel ile ilgili bir broşür aldığımı ve kendisinden daha önce hiç haberdar olmadığım bu kadının korkusuzluğuna hayran kaldığımı anımsıyorum. Kadınların eskiden gerçekten baskı altında olduğuna dair bir öndüşüncem vardı. Bunlar ya korse giyen ve evlenen leydiler, ya atlara özel eyerle yandan binen veya haftada 7 gün, 24 saat katları temizleyen işçi sınıfı kadınları ya da hiç soluk almadan bebek üstüne bebek sahibi olan kadınlardı. Ne var ki bu kısmen ilerlemenin yarattığı bir mitti; ve elbette ki her zaman özgür düşünen kadınlar da olmuştu. Ateşli, şefkatli, umutları ve rüyaları olan, değişime ihtiyaç duyan, cesur, zengin ruhlu, hayat dolu, isyankar kadınlar. Akıllı, zeki ve cömert olan bu güçlü kadınlar, toplumca kabul görmemekten hiçbir zaman çekinmemişlerdir.

Bu kitapta yer alan kadınların hepsi birbirinden son derece farklılar. Bazıları kendilerinin övülmesini hoş karşılamazken, bir kısmı da, bu bir çeşit devrimciler onur listesinde, çok az ortak şey paylaştıkları ve hatta tamamen zıt görüşleri savundukları, başka kadınlarla bir arada bulunduklarından ötürü, belki de bu sayfalarda yer almaktan oldukça rahatsızlar.

Umarım ki, bu kadınların hepsi, kendilerine Che Guevara pırıltısı ile yönelttiğimiz ikon tarzı parlatmadaki tatlı hicivi ve selamımızı anlarlar. Yine, gerçek işleri yapan toplum ya da birbirlerini destekleyen insanlar iken, kahramanlar yaratan kültürel yaklaşıma yaptığımız saldırıyı da anlayacaklarını umuyorum.

Bu kitapta yer alan kadınlar, her ne kadar çok farklı geçmişlere ve koşullara sahip olmuş olsalar da, hepsi değişimi gerçekleştirmek için ateşli ve hepsi dünya insanları olarak bizim kolektif tarihimizin birer parçasıdırlar. Hepsi de, mevcut paradigmalarımızın kusur ve adaletsizliklerini teşhir etmede ve insanları, kadın ile erkek, zengin ile yoksul, güçlü ile baskı altında olan arasındaki ilişkilere dair ve insanlık, yaşam ve birbirimizle ve dünyayla ilişki biçimlerimize dair varsayımlarımızı sorgulatma konusunda birer aracıdırlar.

Devrimci kadınlar konusuna geldiğimizde akla gelen ilk soru: "Bir şeyi devrimci kılan nedir?" olmalı. Çağlar boyunca sadece eylemlerinden dolayı değil, aynı zamanda resim, edebiyat, müzik, bilim, tıp gibi alanlarda yaptıklarıyla da "devrimci" olarak nitelendirilebilecek pek çok kadın var. Peggy Kornegger'in yazdığı gibi, "Feminizm, bir başının kesilmesiyle yok edilemeyecek çok başlı bir devdir". Devrimde söz konusu olan ise, yeni bir yöneliş, bir altüstlük ve bir şeyleri görme ve yapma tarzımızdaki dönüştürücü, ayaklandırıcı, kışkırtıcı radikal değişimdir. O nedenle bu kitap, toplumsal ayaklanma ve siyasi değişim mücadelelerine katılmış aktivist, anarşist, feminist, özgürlük savaşçısı ve vizyon sahibi kadınları bir araya getirmekte.

Kitapta yer alan bütün kadınlar, derin bir adaletsizlik duygusunun harekete geçirdiği, o adaletsizliği konuşmak ve ondan kurtulmak isteyen kadınlardır. Yine bu kadınların hepsi radikal, aşırı ve konformizm karşıtı statükoya karşı çıkan özgür düşünürlerdir. Kuralların var olduğunu bilen, fakat o kuralların dışında yaşayan insanlardır bunlar. Onları, sıradan kural ve davranışların dışında yaşamayı seçmiş olmaktan çok, sadece sıradışı olan, sadece var olan isyankar kadınlar olarak görebiliriz.

Meksika'da bir tepedeki dev "EZLN" harflerinden, devrimin acilliğini ve onun entelektüel ideallerden değil, muazzam boyutlardaki yoksulluk ve adaletsizlikten kaynaklandığını anlamış olmaktan nasıl etkilendiğimi çok iyi hatırlıyorum. Bu bağlamda orta sınıfa özgü devrim imgesiyle oynamakta olduğumuz bu dev oyun, insana adeta bir başka metayı hatırlatıyor. Ama yine de EZLN üyeleri, davalarını sürdürmek için el yapımı devrimci hediyelik eşyalarını satmaktalar. Öte yanda devrimci güdünün imgeleştirilmesi ve propagandası, mücadelenin ivmesini yükseltebilmektedir.

Bu imge temelli projede bu kadınların herbiri, fotografik bir hafızada, yüz imgelerinin bir çeşit sadakatle yüklendiği bir görsel mekanda var olmaktayken, kültürümüzde de düşünceleriyle iz bırakmış ve birer ikon haline gelmiş oluyorlar. İmgeleri ise toplumda, içinde ölümsüzleştikleri bir mekan ve zamanın özetleri olarak okunmaktadır. Angela Davis bir politik kaçak; Whina Cooper toprak hakları savaşçısı; Phoolan Devi eşkıya; Emma Goldman anarşist; Rosa Luxemburg radikal entelektüel, Vera Zasulich nihilist; Vanda Shiva ise bir eko-feministtir.

Bu kitaptaki bazı konular doğal olarak radikal bir etki yarattı ve bunun sonucu metinlerin bazıları söz konusu olduğunda, o kadınların fikirlerini ve felsefelerini yazabilmek için biraz zaman harcandı. Bazen özellikle de bu kadınların kamuoyu tarafından da bilinen yaşamlarından yola çıkarak geliştirdikleri eylem ve felsefeleri, bu konularda çalışan insanları kutuplaştırdı. Sık sık onların şaşırtıcı ve radikal mi, yoksa deli ve benmerkezci mi olduklarını merak ettik. Ana akımın çok uzaklarında bir düşünce ile yola çıkılan bu kitapta yer alan kadınlar, kimilerinin alkışladığı kimilerinin ise yerdiği ayırıcı karakterler olmak durumundalar. Ne var ki bu kadınlar her

zaman bizim kültürümüzün radikal birer simgeleri olarak kaldılar; yaşamları boyunca gerçekleştirdikleri çalışmalar, eylemler ya da felsefi bakış açıları, bizim dev medya aygıtının bir yerlerinde yeniden üretilmiş olan imgeleri ile anlaşılabildiler.

Mesela, Leyla Halid örneğini ele alalım: Tanıştığım İsviçreli Yahudi bir kız, bu kitaba Filistinli bir teröristi aldığım için dehşete kapılmıştı. Çünkü o, çatışmanın zıt yanını temsil eden bir Leyla Halid'i biliyordu; ve o nedenle de, özellikle de İslami bağlamda onun fotoğrafının temelde pornografik olduğuna inanıyordu. Ona göre, elinde kocaman bir silah ile güzel bir kız, bu feminist bir imge değildi. Oysa ben, Leyla'nın hikâyesini, özellikle de bir poster kızı olma bağlamındaki hikâyesini oldukça ilginç bulmaktayım. Genç, güzel ve ciddi bir kadın, elinde bir tüfek, tahrik edici ve seksi bir imgeyle, 1970'lerde Batı medyasının tamamına bu şekilde yansıtıldı. Hatta görüntüsü bu denli geniş kitlelerce tanınınca, ikinci bir uçak kaçırma eyleminde görev alabilmek için basit bir yüz plastik ameliyatı da geçirdi. Ben ise, şimdi zamana ve mekana referans vererek, bu imgeye yeniden sahip çıkabiliriz diye düşünüyorum. Ama eğer rahatsız edici görünüyorsa, o zaman da ikonlar ve kahramanlara tapınma düşüncesiyle alaycı oyunumuzu yüceltiyor demektir.

Eva Rickard örneğine bakarsak; Aotearoa[1]/Yeni Zelanda basınından ve kaynaklarımdan topladığım orijinal bilgiye göre Eva, toprak işgallerindeki politik cesareti ve pasif direnişi ile çok iyi tanınan, ilham verici bir kadındır. İlk fanzine onun bir fotoğrafını ve hikâyesini koymuştum. Ne var ki daha sonra ailesiyle ilişki kurduğumda, kitapta yer almasına pek istekli olmadıklarını gördüm. Eva'nın ideolojik bakışının etkisiyle, aile üyeleri onun imgesinin yayılmasına karşı idiler. Özellikle

1) Aotearoa, Maori dilinde Yeni Zelanda demektir. (ç.n.)

de yüz dövmesi, potansiyel kapitalist kazanç aracı olarak görülebilirdi ya da onların kültürünü ve mücadelesini bilmeyen geniş kesimlerce kötüye kullanılabilirdi. Ben bu kitabı gerçekleştirmek için neyin motivasyon sağladığı konusuna yeniden döndüğümde ve belki de böyle hatırlanmak istemeyecek kadınların görüntülerini kullanarak, nasıl potansiyel olarak özselleştirici ve sömürücü olduğumu ele aldığımda, proje birkaç ay boyunca durma noktasına geldi. Özellikle de yerli hareketleri söz konusu olduğunda, tüm yaşam uğraşı anlamsız tapınılacak kahramanlarla dolu bir ikonografiye gömülmüş ve süslü sanat kitapları alacak paraya sahip sıkkın beyaz kadınlar yararına, pop kültürde romantize edilmiş iken, tek bir kadını öne çıkarmak, kültürel olarak uygunsuz mudur? Ben kimim de, onun yaşamının çarpıtılmış hikâyesini anlatacak ve resimlerini yeniden üreteceğim?

Bu sorular, kitaba genellikle renkli kadınların dahil edilmesiyle ilgilidir. Kitap her ne kadar küresel bir esinti de sunsa, sonunda Batılı medyada yaygın bir biçimde üretilen imgelerin, yani Beyaz Avrupalı ve Kuzey Amerikalıların ağırlıkta olduğu ikonları içerir. Batılı kültürde, beyaz kadın imgelerinin, renkli kadınlarınkine göre sayıca bir üstünlüğü ve renkli kadının tasvirinin beyaz erkeğin bakışıyla çoğu zaman mağdur hale getirilişi, şeytanlaştırılması ya da egzotikleştirilmesi söz konusudur. Bu kitabın bakış açısı aynı zamanda beyaz feminizm reçetesinin ihmalleri üzerine de odaklanır. Bu ihmaller, tamamen farklı feminist kültürlerden gelen veya genel olarak cinsiyet ayrıcalıklarına yönelik kanaat yapısı farklı kadınların kişisel hikâyelerini ortaya serdiğimizde bir sorun halini almakta. Ayrıca imgeler bakımından ele alındığında, bir siyah kadın imgesiyle birlikte bir siyah erkek imgesi, beyaz kadın imgesiyle olduğundan çok daha fazla yankı uyan-

dırabilir. Cinsiyet ve ırk karışımı bizim kimlik formumuzu nasıl şekillendirdiğimizin ayrılmaz bir parçası olarak, baskının ve önyargının en çok hissedildiği yerlere göre değişmektedir. Sonunda ben, bilgi ve ilhamı yaygınlaştırmanın hâlâ önemli olduğuna karar verdim. Bu nedenle de, kültürel olarak kitaplarda, gazetelerde, internette kamuya açık bu hikâye ve imgelerin daha farklı versiyonlarını yazmaya karar verdim. Sonunda bende ve kolektifimizdeki araştırmacı ve imge yapıcılarında yankı uyandıran otuz güçlü öykü ve imgeyi bir araya getirmiş olduk..

Kızıl Ordu Fraksiyonu'ndan Brigitte Mohnhaupt örneğinde söz konusu olan, elbette bir ikon ama kesinlikle bir kahraman değildir. Brigitte'in şehir gerilla faaliyetleri son derece tartışmalıydı. RAF üyeleri, teröristler, anti-emperyalistler ya da karmaşa içinde gençler olarak çeşitli şekillerde tasvir ediliyorlardı. Bunlar, yüzlerce bombalamanın ve pek çok cinayetin sorumlusu idiler. Bu kitapta, bizzat kadınların devrimci çabalarınca savunulmuş çeşitli şiddet düzeyleri söz konusudur. Burada yer alan bazı kadınlar pasifist iken, bir kısmı ise şiddeti gözdağı verme aracı olarak kullanmışlardır. Phoolan Devi, "bir silahın verdiği korku, güçlü bir şeydir" der. Yine bazıları şiddeti, zulme direnmek için, bazıları hayatta kalmak için, bazıları da onu gerçek anlamda güçlü bir duruş sergilemek için kullanırlar. Che Guevara'nınki, kesinlikle militan bir devrimci stildir; ne var ki onu proje için bir başlangıç noktası olarak kullanmak, kitaba militer karakterde bir cinsel çekicilik verebileceği korkusunu da yaratır. Kolektifimizin ve okuyucularımızın büyük bir bölümü, rahat koşullarda yaşayan ve kendi yaşamlarında hiçbir zaman silahlı mücadele sorunu ile karşılaşmak durumunda kalmamış insanlar olarak, şiddeti ilham verici bir unsur olarak yüceltebilir miyiz?

Şiddeti özel koşullarda ya da her zaman kullanmanın ifade ettiği ahlaki ikileme rağmen, silahlı direniş bu kitaptaki pek çok kadının yaşam deneyimlerinin bir parçası olmuştur. Ani Pachen, topluluğunun evleri işgal edildiğinde Budist pasifizmini bir kenara bırakmıştır. Sonunda gücün gündeme geldiği durumlar kesinlikle söz konusudur. Sakin ve şiddete karşı olmak elbette ki sonsuz derecede daha iyidir; ama tüm o çabalar pekala şiddetle ezilebilir.

Protestonun, sabotaj, hukuk yolunun kullanılması, protesto gösterileri, oturma grevleri, gerilla savaşı gibi sayısız türleri vardır. Ama işte bu otuz kadının deneyleri göstermiştir ki, zaman ve yer farklılıklarına rağmen, toplumsal değişim ve devrimin inşası için bazı metodlar hemen hep aynıdır: Okullar, konferans gezileri ya da yazı yoluyla eğitime ağırlık vermek, taban örgütlenmesine girişmek, yasaya ve yasa yapıcılara sağlam bir şekilde karşı koymak, sokaklara çıkmak, yoksulların, evsizlerin, haklarından yoksun bırakılmışların ihtiyaçlarını karşılamak...

Bir açıdan bakıldığında bu kitap, erkek egemen bir alanda kadınlar için görünürlük yaratarak, temel bir feminizmi, ilk dönem feminizmi ifade etmektedir. Gender temelli eleştiri her zaman, Batı'nın güncel post-feminist iklimindeki belirsizliklere karşılık gelmektedir. Söz konusu iklime göre, burada Yeni Zelanda'da kadınlar 1893 yılında oy hakkını kazanmışlar, 1970'ler "kurtuluşumuz"u gerçekleştirmiş ve bizlere ücret ve fırsat eşitliği (ya da en azından eşitlik olanağı için bir çerçeveyi) sağlamıştır. 1980'lerde "kızlar herşeyi yapabilir" sloganı ile büyümek ise, benim kuşağıma, eşitliği kazandığımızı, feminizmin görevini yapıp bitirdiğini ve artık modasının geçtiğini düşündürttü. Sanki otuz yıllık feminizmle yüzlerce yıllık patriyarkayı silip atmıştık. Böylelikle de, aslında içselleştiril-

miş cinsiyetçiliğin çok daha ince biçimlerinden habersiz bir duruma düşmüştük.

Cinsiyet'i bir ikililik olarak değil, daha çok trans ve cinsiyetler arası gender'ların geniş bir dizilişini içeren bir tarzda okuduğumuz için, artık biliyoruz ki, kadınları erkeklerin karşısına koymak verimli hatta mantıklı bir şey değildir. Eğer feminizm tüm cinsler arasında eşitliği savunuyorsa, pek çoğu erkek emsallerininkine benzer felsefeye sahipken, kadın devrimcileri (trans-kadınlar da dahil olmak üzere) seçip ayırmak doğru olabilir mi? Bu, gender imtiyazlarının var olduğuna inanmayan maço anarşistlere bir tepki mi yoksa gerçekli bir sohbet konusu mu? Pek çok kamusal durumda hâlâ maskülenin egemen bir konumda olduğu ve femininin hafife alındığı, görmezden gelindiği ve hor görüldüğü için, bu kitabın sesleri çıkan kadınları değerlendirişi, cinsiyet politikasının mevcut iklimine hâlâ bir meydan okumayı ifade etmektedir.

Bu kitaptaki pek çok kadın (ve ben de), kadının basit bir şekilde erkekle eşit konum almasından daha da ötede, feminizmin çok daha derin bir devrimci biçimini savunmaktalar. Bu feminizm, statükonun patriyarkal egemenlik sisteminden tam anlamıyla kurtuluşu ve yaşamlarımızı tamamen yeni bir biçimde yeniden tasavvur etmeyi öngörmektedir. Bu, Harriet Tubman tarafından hayata geçirilen komünalizm ya da Vandana Shiva'nın alternatif küreselleşmesi demektir. Bireyselleşmiş girişimciliğin kapitalist paradigmasının yerine, insanların ayakta kaldığı, öğrendiği, yiyeceği, zenginliği ve bilgiyi paylaşarak büyüdüğü bir dünya. Vandana Shiva'dan bereketli düşünmeye ne kadar ihtiyaç duyduğumuza ilişkin şu sözü aktarmayı çok seviyorum: "Açgözlülük kıtlık yaratır; ve bizler bir kıtlık döneminde yaşıyoruz. Bereketli düşünmeye ihtiyacımız var. Cömert bir şekilde yaratmak için, cömertce düşünmeye ihtiyacımız var."

Bu kitapta egoların potansiyel olarak patriyarkal övgüsü bilinçli olarak yapıldı; ve bu yapılırken, en başarılı kadın mücadelelerinin şu ya da bu belirli kadın kahramanlarca değil, Mujeres Libres gibi öndersiz anarşist kolektiflerce gerçekleştirildiğinin de farkındaydık. Özellikle günümüzün, yeterince istikrarlı, güvenli ve orta sınıf kalmak üzere kurulmuş zengin ve aşırı batılı kültüründe devrim için arkaplan çalışma, toplumun marjinalleştirdiği insanlara doğru ve bu insanlar arasında gerçekleştirilen küçük eylemlerden; bu toplumun kurallarının, düzenlemelerinin ve paradigmalarının hayatlarımızı belirlemesine izin vermemekten, şefkat ve cömertlikle paylaşmak ve yaşamak üzere harabelerde özgürlüğü bulmak için kafalarımızdaki patriyarkal yapıları yıkmaktan geçmektedir. Feminizm, tüm biçim ve modelleriyle gelmekte; ve ben umuyorum ki bu kitap, cömertliğin nazik, basit altı çizilmiş devrimci düşüncesi ile, "şimdi devrim!" sloganının sert, tehlikeli, ateşli acilliği arasındaki boşluğu kapatacak ve Emma Goldman'ın dans eden neşe dolu insanlığını çağlar arasında birleştirecektir.

Bu kitabın hazırlık sürecinin ortaya attığı felsefi problemlere ilişkin tüm bu söylenenlerin temelinde iki esas nokta kalmakta: kökleşmiş patriyarkal tarihe hızlı bir tekme savurmak ve güçlü kadınlardan ve devrimin heyecanından en saf hazzm alınmasına olanak vermek.

Tui Gordon
Queen of the Neighbourhood Kolektifi

HARRIET TUBMAN

(1820-1913)

Harriet Tubman Yer Altı Demiryolu'nun yöneticisi ve stratejisti, eğitim aktivisti, İç Savaş'ta hemşire ve komünalistti. Maryland'de kölelik düzeninde doğmuş, henüz 5 yaşında iken ev hizmetçisi olarak satıldığı yerde, defalarca şiddete uğramış ve daha sonra çiftlik işçisi olarak başka bir yere satılmıştır. Gençlik çağına geldiğinde ise, sahiplerinin bir başka köleye saldırısını durdurmak isterken başına kalıcı bir hasar bırakacak kadar sert bir darbe alacak ve bundan sonraki hayatını Narkolepsi hastası olarak geçirecekti. Harriet, özgür bir adam olan John Tubman ile evlenmiş, fakat sürekli olarak güneydeki sıtma salgınlarıyla boğuşan plantasyonlara satılma tehdidi altında olduğundan –ki bu bir ölüm cezasına eşdeğerdi– kocasından ayrılıp, 1849'da kuzeye kaçmıştır.

"Özgür" Philadelphia'ya ulaştığında, burada William Still ile tanışmıştır. Still, kölelik karşıtlarının ve eski kölelerin kurduğu bir dizi özenle inşa edilmiş gizli ev, tünel ve yollardan oluşan Yer Altı Demiryolu'nun lideriydi. Harriet kısa sürede bu şebekeye dahil oldu ve aralarında kendi ailesinden birkaç kişinin de olduğu köle gruplarının kuzeye ve özgürlüğe kaçışlarında rehberlik etmek üzere güneye on dokuz yolculuk yaptı. "Musa" olarak anılan Harriet, her zaman silahlı olmasının yanı sıra, kuzeye yapılan bu zorlu yolculuklar sırasında zaaf gösteren kaçaklara karşı da son derece tehditkardı: "Ölü zen-

ciler ihanet edemezler". Köleler arasında ünlü, köle sahipleri arasında ise adı kötüye çıkmış biriydi.

Kölelikten kaçışından bir yıl sonra 1850 yılında çıkarılan Kaçak Köleler Yasası, kuzeyde ele geçirilen kaçak kölelerin, güneyde açık artırma ile satılmalarına izin vermekteydi. Harriet'in başına konmuş ödüller ise 40.000 doları buluyordu; ama o buna rağmen tek bir "yolcu"sunu bile kaybetmemişti. Her zaman atik düşünürdü, burnunun dibindeki düşmanını bile atlatmasını sağlayan hilelere ve kılık değiştirme yollarına başvururdu.

Bu yolculuklara kaynak sağlamak için her yılın dokuz ayını kuzeyde çalışarak geçirmişti. Her ne kadar okuma yazma bilmese de, okullar kurulmasına yardımcı oldu, yoksul çocukların bakımının siyahlar tarafından üstlenilmesini teşvik etti ve kuzeyde yeni bir Afrikalı komünalist kültürün inşası için çalıştı. Bireysel servetin yanlış olduğuna inandı ve kendi hayatında bunu reddederek örnek teşkil etti.

1861'de Harriet kırklı yaşlarının başındayken, İç Savaş patlak verecekti. Birlik Ordusu'na bir casus ve aynı zamanda bir hemşire olarak destek vermekteydi. Ordu içinde gördükleri ikinci sınıf muamele nedeniyle sık sık hasta olan Siyah askerleri iyileştirmek için Afrika'ya özgü ilaçlara başvuruyordu. Askerler için oluşturulan bir kadın çamaşırhane kooperatifinde ve daha sonra da bir gazi hastanesinde başhemşire olarak çalışacaktı. Harriet ayrıca, 756 kölenin kurtarılmasını sağlayan ve düşmanda milyonlarca dolarlık hasar yaratan askeri seferberlikte de görev aldı.

Savaştan sonra da, aralarında kadın hakları sorununun da olduğu bir dizi toplumsal meselenin içinde oldu ve taban çalışmasını her zaman sürdürdü. 1908'de New York-Auburn'de

yaşlı ve yoksul siyahlar için, daha sonra Harriet Tubman Evi olarak anılacak olan evi kurdu ve 93 yaşına yaklaşırken öldü.

"İki şeye hakkım olduğuna karar verdim; Özgürlük ve Ölüm.
Birine sahip olamazsam ötekini isterim. Hiç kimse beni canlı tutsak edemez, özgürlüğüm için savaşmalıyım.
Gitme zamanım geldiğinde ise,
Tanrı beni öldürmelerine engel olmayacaktır".

LOUISE MICHEL

(1830-1905)

Louise Michel, Paris Komünü'ndeki bir anarşist, Fransa ve Yeni Kaledonya'da çalışmış bir okul öğretmeniydi. Aristokrat patronlarının emrinde çalışan hizmetçi bir fransız annenin kızı olan Louise, annesi ile birlikte, baba tarafından büyükanne ve büyükbabasınca büyütüldü. Eğitimli bir öğretmen olduğu halde, İmparatorluğa bağlılık yemini etmeyi reddettiği için bizzat kendisi bir özel okul açmıştır.

1870 yılında Fransız-Prusya savaşı sırasında 40 yaşında olan Louis Michel, birinde silah bulundurmak ve diğerinde de savaş sırasında hükümet karşıtı gösteri yapmak nedeniyle iki kez tutuklandı. "Ben hükümete seslenmek üzere herhangi bir gösteri düzenlemiş olamam, çünkü ben artık bu hükümeti tanımıyorum".

Paris, 1871 yılında Prusya'ya teslim olduğunda, Fransızlara yeni bir hükümet seçmek için izin verilecekti. İşte bu bürokratik karmaşa sırasında Paris halkı, şehrin kendilerine geri verilmesini istemişti. Sonuç, özgürlük ve eşitlik üzerinde yükselen bir anarşist topluma dayanan "Paris Komünü" idi. Louise Michel de kendini devrime adayacaktı. "Bizi mahveden erkeklerden bizleri kurtaracak olan halktır ve halk kendi özgürlüğünü bizzat kendisi kazanacaktır".

Ancak sonunda Komün, şehri tekrar zorla geri alan burjuva iktidar tarafından ezilecekti. Louise de teslim olmak zo-

runda kaldı, çünkü annesini öldürmekle tehdit ediyorlardı. Louise diğer komüncülerle birlikte bir gece yarısı Paris'i bir baştan bir başa yürümek zorunda bırakıldı. Bunu reddedenler ise, kendi mezarları kazdırıldıktan sonra öldürüldüler. Yaklaşık otuz bin kişi idam edilecekti.

Louise ise bu sırada hükümeti devirmeye çalışmakla suçlanıyordu. Kendisini savunmak için herhangi bir şey söylemek isteyip istemediği sorulduğunda şöyle diyecekti: "Eğer beni öldürmezseniz, intikam peşinde koşmaktan asla vazgeçmeyeceğim. Kardeşlerimin intikamını alacağım... Eğer korkak değilseniz, beni öldürün!"

Louise, ömrünü Yeni Kaledonya'da sürgünde geçirmekle cezalandırıldı. Burada Fransız çocuklarına ve yerli Kanak halkına öğretmenlik yapmasına izin verilmişti. Bu süreçte, Fransız sömürgeciliğine ve ırkçılığına karşı mücadelesinde Kanak halkını destekledi.

1880'de Fransız Hükümeti Paris Komünü tutukluları için bir af çıkardı ve Louise de bu af sayesinde evine dönebildi. Serbest kaldıktan sonra halka çeşitli konferanslar verdi, içlerinde kadın dokumacıların da bulunduğu grevci gruplar için para topladı, grevle ilgili yazılar yazdı ve kendisi gibi Paris'e dönmüş ve yoksullukla boğuşmakta olan sürgün siyasi mahkumlar için bir aşevi kurulması için çalıştı. Resmi makamlar tarafından muhalif siyaseti nedeniyle sık sık uyarıldı...

Aralarında "herkes için ekmek, herkes için bilgi, herkes için iş, herkes için özgürlük" talep eden, Anarşist Manifesto'yu kaleme almış Kropotkin'in de bulunduğu altmış sekiz anarşist, 1883 yılında beş yıl hapse mahkum edilerek Lyon hapishanesine gönderildiler. Louise, hapishanedekilerle dayanışma amacıyla Paris'te büyük bir gösteriye liderlik etti. Yer yer fırınların yağmalandığı bu gösteri nedeniyle tu-

tuklandı ve altı yıl hapse mahkum edildi. "Bu bir ekmek kırıntısı sorunu değildir. Burada söz konusu olan, insan ırkının geleceği için elzem olan tüm dünyanın hasadıdır; ve o dünyada artık ne sömürücüler ne de sömürülenler olacaktır." Louise, ertesi yıl, 54 yaşındayken affedilecek ve serbest bırakılacaktır.

Louise, hayatının son yirmi yılında anarşizmi desteklemek için tüm Fransa'yı gezmiştir. Halka verdiği konferansların birinde vurulacak ve kulağından yaralanacaktır. Ama yine de yargılanması sırasında saldırganı savunmaktan geri kalmaz: "O, sadece kötü bir toplum tarafından yönlendirilmiş biridir".

Cezayir'e yaptığı bir seyahatten sonra, Marsilya'da ciddi bir şekilde hastalandı ve 1905'te öldü. Cenazesine binlerce insan katıldı.

> "Biz devrimciler, sadece bir kırmızı bayrağın izinde değiliz. Peşinde olduğumuz şey, bir özgürlük uyanışıdır. O uyanış, eski Fransız Komünleridir. 1793'te, 1848 Haziran'ında ve 1871'de yaşandığı gibi. Ve özellikle de gelecek devrimde yaşanacağı gibi".

MOTHER JONES

(1837-1930)

"Mother" Jones bir Amerikan işçi hareketi örgütleyicisi, sendika aktivisti ve döneminde efsane olmuş bir öğretmendi. Gerçek adı Mary Harris olan Jones, İrlanda-Cork'ta doğdu. (Yaygın kutlanma tarihi olan 1830 yılının "1 Mayıs"mdan çok, büyük ihtimalle 1837'de doğduğu sanılmaktadır). Patates kıtlığının getirdiği yıkımdan sonra, Kuzey Amerika'ya göç eden babası, daha sonra ailesini de yanına aldırdı. Mary, Toronto'ya geldiğinde henüz daha ergenlik çağındaydı. Burada terzilik öğrendi, Michigan ve Tennessee'de de öğretmen olarak çalıştı.

Memphis'te yaşığı dönemde, bir demir kalıpçısı ve aynı zamanda Uluslararası Demir Kalıpçıları Sendikası'nın aktif bir üyesi olan George Jones ile tanıştı ve evlendi. Çiftin dört çocukları oldu. Ancak 1867 yılında trajik bir sarı humma salgını, kocası ve çocuklarının hayatına mal olacaktı. Mary bunun ardından Chicago'ya taşınacak ve 30 yaşında bir terzi olarak hayata yeniden başlayacaktı. Başına gelen felaketler bununla kalmayacak, Büyük Chicago Yangını'nda Mary dükkanını ve tüm eşyalarını kaybedecekti.

Daha sonraları Mary, işçi hareketi militanlığına bu yangının ardından yöneldiğini söyler. 1880'lerin ortasında, kırklı yaşlarının sonunda iken, Knights of Labor grubuna katılmış, 1890'larda ise, yeni kurulmuş Birleşik Maden İşçileri'nin (UMW) örgütlenme çalışmalarına katılmıştır.

Mary hayatını, başta kömür işçileri olmak üzere, Amerikan işçilerinin sendikalaşmasına adamıştır. Grevleri desteklemek amacıyla grevci işçilerin eşlerini, grev kırıcılarıyla mücadele etmek üzere "süpürge ve paspas tugayları" adı altında örgütlemiştir. Mary'nin, halka hitap etmek konusunda büyüleyici bir yanı vardı ve Amerikan işçilerinin korkunç çalışma koşulları konusunda insanları bilinçlendirmek için çok çalışıyordu. 1903 yılında Mother Jones, kamuoyunun dikkatini çocuk işçiliği sorununa çekmek için, 16 yaşın altındaki grevci tekstil işçilerinin katıldığı federal düzeyde gerçekleştirilen dev bir yürüyüşe liderlik etti. O her zaman, beraber çalıştığı insanlarla bir arada yaşayacak ve evini "mücadelenin olduğu her yer" olarak tanımlayacaktı.

Mary, UMW militanı iken, "Mother Jones" olarak ün kazandı. Ama o kendisini "hell-raiser"[1] olarak tanımlardı. Senato'da "Amerika'daki en tehlikeli kadın" ve "bütün kışkırtıcıların büyük annesi" olarak ilan edildi. Mother Jones ise onlara şu karşılığı verdi: "Bütün kışkırtıcıların büyük büyükannesi olmak için uzun yaşamayı umut ediyorum".

Mother Jones, UMW'ye geri dönmeden önce, 1904 ile 1912 yılları arasında Sosyalist Parti'de eğitmen olarak çalışmıştı. 1905'te Dünya Uluslararası İşçileri'nin kurulmasına da katılacak, fakat daha sonra bu kuruluştan uzak kalacaktı. 1913'te Batı Virginia'da bir protesto yürüyüşünün lideri iken, uydurma bir cinayet suçundan askeri mahkeme tarafından tutuklandı ve yirmi yıl hapis cezasına mahkum edildi. Bu yargılama, Batı Wirginia madenlerindeki korkunç koşullara dikkat çekti; Senato'nun Mother Jones'u serbest bırakmasına ve bu konuyla ilgili soruşturma başlatmasına vesile oldu. Aynı yıl,

1) Belalı, sorun yaratıcı vb. (ç.n.).

Colorado'daki maden işçilerinin bir yıl süren grevleri sırasında Jones iki kez daha tutuklanacaktı.

Mother Jones, 1922 yılında UMW'den ayrıldı, ancak 90'lı yaşlarına kadar halka işçi hareketi ile ilgili konularda konferanslar vermekten geri durmadı.

"Ölüler için dua et; yaşayanlar içinse çılgıncasına mücadele et".

VERA ZASULICH

(1849-1919)

Vera Zasulich politik bir aktivist ve radikal bir entelektüeldi. Rusya-Mikhaylovka'da yoksul bir ailede dünyaya gelmişti. Babası o 3 yaşındayken öldü, tek başına sorumluluğun altından kalkamayan annesi, onu zengin akrabalarının yanına gönderdi.

Vera, okulu bitirince St. Petersburg'a taşındı ve burada katip olarak çalıştı. Devrimci Sergiy Nechayev'in başını çektiği, Nihilist hareket ile birlikte radikal politikanın içine girdi. "Devrim için hizmet etmekten daha büyük bir zevk düşünemiyordum. Eskiden ancak hayalini kurabileceğim şey, şimdi gerçekleşiyor, Sergiy Nechayev beni örgütüne almak istediğini söylüyordu". Zasulich, bu arada bir dokumacılar kolektifine katıldı ve orada işçiler için okur-yazarlık kurslarını yürüttü. 1876 yılında 27 yaşındayken, gizli bir matbaada dizgici olarak çalışmaya başladı ve bu sıralarda Toprak ve Özgürlük grubuna katıldı.

1870'lerin sonlarında, son derece baskıcı olan Çarlık rejimine karşı tepkiler artık kaynama noktasına gelmişti. Yaklaşık 200 kadar isyancı doğru dürüst yargılanmadan hapse atılmıştı. Vera'nın bir tanıdığı olan Bogolyubov, sadece bir gösteriye katıldığı için on yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştı. Gittikçe daha çok direnen mahkumlara yönelik bir teftiş sırasında Polis Şefi General Trepov, şapkasını yanlış zamanda taktığı

için Bogolyubov'un diğer mahkumların gözü önünde kırbaçlanmasını emretmişti. Bu olay hapishanede isyana neden oldu.

Vera, General Trepov'a suikast kararını aldı. "Trepov ve maiyeti bana bakıyordu, elleri kağıtlar ve çeşitli şeylerle doluydu. Ve bu işi planladığımdan daha önce gerçekleştirmeye karar verdim. Tabanca elimdeydi. Tetiği çektim, ama hedefi tutturamamıştım. Kalbim bir anlığına durdu ve tekrar ateş ettim. Silah sesi ve çığlıklar. Ve işte şimdi onlar bana vurmaya başlayacaklardı. Bu, sonraları üzerine birçok kez düşüneceğim olaylar dizisinin başlangıcıydı."

Trepov suikasttan kurtulmuştu, Vera ise tutuklandı ve öldürmeye teşebbüs suçundan yargılandı. Vera ateş ettiğini kabul etmişti ve pek çok şahit vardı. O yüzden resmi makamlar davanın sonucunun baştan belli olduğunu düşündüler ve o nedenle de kendisine jürili bir adil yargılama hakkı tanındı. Ancak Vera'nın mütevazı ve onurlu tavrı, polis şiddetine karşı nefsi müdafaa yönündeki kanıtlarla birleştiğinde dava beraatle sonuçlandı. Polis, mahkeme dışında kendisini tekrar tutuklamak istediyse de, kalabalık ayaklanarak bir kargaşa yarattı ve Vera'nın kaçmasını sağladı. Sürekli saklanmak zorunda olan Vera, iki yıl sonra İsviçre'ye iltica edecekti. Bir ölçüde kendisinin Trepov'a yönelik suikast girişiminin kıvılcım rolünü oynadığı terörizm iklimine karşı, şimdi açık eleştirel bir tutum içine girmişti. Aynı terörizm iklimi, 1881 yılında Çar II. Alexander'a yönelik suikastın da yolunu açmıştı.

1883 yılında, 34 yaşındayken, ilk Rus Marksist grubun kurulmasına katılmış ve Marx'ın bir dizi eserini Rusça'ya çevirmişti. Daha sonra Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nde çalışacak ve *Iskra*'nın yazı kurulunda görev alacaktı. Vera, Rusya'daki grev eylemleri ve politika üzerine Marksist esintili çok sayıda makale yazdı.

1905 Devrimi için Rusya'ya geri döndü, fakat devrimin başarısızlığı ile, Vera'nın da devrimci politikaya olan bağlılığı azaldı. Birinci Dünya Savaşı sırasındaki savaş taraftarlığını destekledi ve Bolşevik Devrimi'ne karşı çıktı. 1919 yılında ölene dek bir entelektüel olarak hayatını sürdürdü.

"Yazın açlık çekmek zordu, fakat ya şiddetli don olduğunda? Bu cesur savaşçıların hakları olduğunu düşündükleri ne var? Uyku ile çalışma süresi arasında insan olmanın gerektirdiği üç saatlik boş vakit."

LUCY PARSONS

(1853-1942)

Lucy Parsons, bir Amerikalı sendikacı, işçi hakları savunucusu ve şiddet içeren doğrudan eylem yanlısı bir terziydi. Lucy, Afro-Amerikan, Kızılderili ve Meksikalı soylarından gelmiş, muhtemelen Teksas'ta kölelik döneminde doğmuştur. 1870 yılı dolaylarında, daha sonra kocası olacak olan Albert Parsons ile tanıştı. Fakat ırklararası evliliği onaylamayan yasalar nedeniyle, çift hiçbir zaman yasal olarak evlenemedi. İlişkileri ve politik militanlıkları nedeniyle 1873 yılında Teksas'ı terketmek zorunda kaldılar ve Chicago'ya yerleştiler.

Lucy, kendi işini kurarak terzilik yaptı ve iki çocuk doğurdu. O ve Albert, hem Knights of Labor'ın hem de Sosyal Demokrat Parti'nin üyesi oldular. Daha sonra Lucy, Emekçi Kadınlar Birliği'nin kuruluşunda yer aldı ve bu arada da Albert ile birlikte Anarşist Uluslararası Emekçiler Birliği'nin yerel seksiyonunun örgütlenmesi için çalıştı.

Lucy, emek ve toplumsal sorunlar üzerine yayınları ve güçlü hitabet yeteneği nedeniyle, Chicago polisi tarafından "bin isyancıdan daha tehlikeli" olarak niteleniyordu. Toplumsal eşitsizliği, zengin bir azınlığın çoğunluk üzerindeki ekonomik baskısı olarak gören Lucy, şiddet içeren doğrudan eylem yanlısıydı. "Topraksıza toprak, işçiye araç, üreticiye ürün" sloganından hareket eden Lucy, şu sonuca vardı: "Bütün bunların serbest kullanım hakkı olmaksızın, mutluluğun peşin-

den koşmak, özgürlüğün ve hayatın tadım çıkarmak boş birer inançtır. O nedenle bunların elde edilmesi için her türlü aracın kullanılması, şiddet içeren bir devrime yol açsa bile haklılık taşımaktadır."

1886'da Lucy, işçilerin sekiz saatlik işgücü mücadelesinde yer alacaktı. 3 Mayıs'ta Haymarket Meydanı'ndaki bir gösteri sırasında polise atılan bomba sonucunda, yedi polis ve çok sayıda sivil ölmüştü. Olayın içinde olduğuna dair kanıtların yetersizliğine rağmen Albert, cinayetten yargılanan anarşistler arasındaydı ve ölüm cezasına mahkum edildi. Lucy bu olayla ilgili olarak tüm ülkede çok dolaştı ve yaptığı konuşmalarda kocası için adalet talep etti. Ancak bu çabaları bir sonuç vermedi. Albert Parsons ve diğer üç sanık, 11 Kasım 1897'de idam edildi.

Lucy, ülke çapındaki gezilerinde konferanslar vermeye ve yazmaya devam etti. Bu arada 1891'de *Devrimci Anarşist-Komünist Aylık Dergi: Özgürlük* isimli yayının kuruluşunda yer aldı. Dünya Endüstri İşçileri'nin kurucu üyeleri arasındaydı; oturma eylemi ve sabotajı, sınıf mücadelesinin birer silahı olarak savunuyordu. Siyasi tutukluların savunulması gibi, ifade özgürlüğü de –kendisinin de sık sık konuşması engelleniyordu– çalışmalarının ana temasını oluşturuyordu. 1908-1909 yıllarındaki ekonomik krizler nedeniyle, açlık ve işsizlik konularına yoğunlaştı. 1915'te Chicago'da "Açlık Gösterileri"ni örgütleyecek ve hükümeti işsizlik sorunuyla yüzleşmek zorunda bırakacaktı.

Savaş sonrası yıllarda Lucy, sık sık Komünist Parti ile birlikte çalıştı. Görme yetisindeki zayıflamaya rağmen, hayatının son aylarına kadar militanlığa devam etti. Lucy Parsons, bir yangın sırasında öldü ve külleri, aralarında kocasının küllerinin de bulunduğu "Haymarket Kayıpları" anıtındadır.

"Anarşizmin felsefesi, 'özgürlük' sözcüğünün içindedir. Öte yanda bu felsefe, ilerlemeyi sağlayacak herşeyi içine alabilecek kadar kapsamlıdır... Anarşizm, insanın ilerlemesine, düşünceye ya da araştırmaya engel oluşturmaz. Hiçbir şey, gelecek keşiflerin yanlışlığını ispatlamaktan aciz olacağı doğrular ve kesinlikler olarak görülemez. İşte bu nedenle değişmeyen ve başarısız olmayacak tek bir slogan var: 'Özgürlük'. Doğruları keşfetmek için özgürlük, gelişmek ve doğallıkla ve dolu dolu yaşayabilmek için özgürlük."
"Biz kölelerin kölesiyiz. Biz erkeklere göre çok daha acımasızca sömürülmekteyiz".

EMMA GOLDMAN

(1869-1940)

Emma Goldman bir yazar, özgür düşünür ve aktivisttir ve ayrıca ilk anarko-feminist olarak kabul edilir. Emma, Rusya'da bir Yahudi gettosunda dünyaya gelmiş, fakat ailesi 1881'de Çar Aleksandr'a yapılan suikastin hemen ardından, politikanın merkezi St. Petersburg'a taşınmıştır. Yoksulluk, Emma'yı okuldan erken ayrılmaya mecbur etmiş, önce bir fabrikada daha sonra da bir korse mağazasında çalışmıştır. 15 yaşına geldiğinde ise babası onu evlendirmeye çalışacak, fakat Emma bunu reddedip, kız kardeşleriyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmek için babasını ikna edecektir. Oraya gittiğinde ise hayatını terzilik yaparak kazanmaya başlamış ve bu sıralarda, on ay sonra boşanacağı bir Rus göçmenle evlenmiştir.

Emma,1886'da yaşanan ve "1 Mayıs"ın da kökeni olan Haymarket Meydam'ndaki trajediden sonra (Lucy Parsons bölümüne bakınız) anarşizme yönelecek ve New York'a taşındıktan sonra anarşist çevrelerde aktif olmaya başlayacaktı. İlk konferans turunda, kapitalizmin tamamen yıkılmasını talep ediyordu; sonraları Kropotkin'i okuduktan sonra, fikirlerini daha geniş bir işçi hakları mücadelesini kapsayacak bir şekilde geliştirdi.

1892'de Emma ve Aleksandr Berkman, grevleri silahlı adamlarıyla bastırmış olan, fabrikatör Henry Clay Frick'e

bir suikast planlamışlardı. Ancak bu girişim başarısız oldu ve Aleksandr yirmi iki yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Emma o zaman tutuklanmamasına rağmen, bozguncu olarak fişlendi ve konuşma yapması resmi makamlar tarafından sürekli olarak engellendi. Emma, ekmeklerini "zorla" almaları için işsizlere çağrıda bulunmak, doğum kontrol kılavuzları dağıtmak, I. Dünya Savaşı'na ve zorunlu askerliğe karşı çıkmak nedeniyle birçok kez hapse girecekti. 1919 yılında, ABD vatandaşlığı elinden alındı ve aralarında Aleksandr'ın da olduğu diğer istenmeyen "kızıl"larla birlikte sınır dışı edilerek Rusya'ya gönderildi.

Emma, komünist ütopyayı Rusya'da bulmayı umarken, onun yerine artan zulüm ve bürokrasinin egemen olduğu Rus Devrimi'nin başarısızlığı karşısında dehşete düşecekti. 1921 yılında İngiltere'ye göç ettikten sonra, "Rusya'daki Hayalkırıklığı"nı anlatan iki eser kaleme aldı: "Tarihte, daha önce hiçbir iktidar, hiçbir hükümet, hiçbir devlet, bu denli durağan, gerici ve hatta karşı-devrimci bir karakter göstermemiştir."

Emma'nın görüşleri Bolşevik taraftarı radikaller arasında hoş karşılanmıyordu ve bu nedenle yaptığı konuşmalar pek ilgi görmedi. 1925'te sınırdışı edilme tehdidi altında iken, Galler'den bir maden işçisiyle evlenmek suretiyle İngiliz pasaportu almayı başardı. Bu yeni pasaport ona, Fransa'da, Kanada'da ve hatta 1934'te Amerika Birleşik Devletleri'nde konferans turları yapma imkanı sağlayacaktı.

Emma 1936'da, 66 yaşındayken, İç Savaş'a katılmak üzere İspanya'ya gitti. Libertaryen gençliğe şunları söyledi: "Devriminiz, anarşizmin bir kaos olduğu anlayışını kesin bir şekilde ortadan kaldıracaktır".

Emma Goldman, aralarında *Anarşizm ve Diğer Yazılar* (1910), *Modern Dramanın Toplumsal Önemi* (1914), *Hayatımı Yaşarken* (1931) başlıklı kitaplarının da olduğu çok önemli anarşist çalışmalara imza attı. Bu yazdıklarında o, bir kadının şu şekilde değişimde etkili olabileceğini düşünüyordu: Ona göre bir kadın, "ilk olarak kendisini bir cinsel meta olarak değil bir birey olarak ortaya koyarak, ikinci olarak, başkalarının kendi bedeni üzerinde hak iddia etmesini reddederek, istemediği takdirde çocuk doğurmayı reddederek, Tanrı'nın, devletin, toplumun, kocanın, ailenin vs. hizmetçisi olmayı reddederek" değişimi etkileyebilirdi. "Kadını özgürleştirecek olan oy pusulası değil, sadece ve sadece anarşist devrimdir."

> "Savaşta şiddete başvurmak, kendini savunmanın bir aracıdır. Ama terörizmi bir ilke haline getirmek, onu kurumsallaştırmak ve ona toplumsal mücadelede hayati bir rol atfetmek ise bambaşka bir şeydir. Böyle bir terörizm, karşıdevrimcileşir".

ROSA LUXEMBURG

(1871-1919)

Rosa Luxemburg, Alman Radikal Sosyalist hareketinin ve I. Dünya Savaşı öncesi savaş karşıtı hareketin en önemli ve en bilinen isimlerinden biridir. Devrimin elit bir gruptan ziyade kitleler tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği ve mücadelenin odak noktasının her zaman için kapitalizmin ortadan kaldırılması olması yönündeki düşünceleri, onu diğer birçok sosyalistle çatışan bir yere koymuştur. Çalışmalarının pek çoğu artık klasik eser kabul edilmektedir.

Luxemburg, Rus Polonyası'nda, Zamosc'da dünyaya geldi. Henüz gençken, Polonya Proletarya Partisi'nin organize ettiği genel grevde görev aldı. Bu grev, dört parti liderinin idamına yol açmış ve Rosa da, bundan sonraki çalışmalarına devam edeceği İsviçre'ye kaçmıştı. Rosa, burada başka sosyalist devrimcilerle tanışacak ve *Sprawa Robotnicza* (İşçi Davası) gazetesinin kuruluşuna önderlik edecektir. Gazete, Polonya Sosyalist Partisi'nin milliyetçi politikalarına karşı çıkarak, mücadelenin odak noktası olarak kapitalizmin tamamen ortadan kaldırılmasını savunuyordu. Rosa ve yoldaşları, Polonya'nın bağımsızlığı konusuna odaklanmanın, burjuvaziye işçiler üzerinde daha fazla baskı kurma şansı vereceğini düşünmekteydiler. Rosa ve Leo Jogiches, Polonya ve Litvanya Krallığı Sosyal Demokrat Partisi'ni kurdular.

1898'de Rosa, Alman vatandaşlığı almış ve Berlin'e taşınarak Sosyal Demokrat Parti'ye (SDP) girmişti. Rosa, burada da revizyonist sosyalizme karşı çıkacak ve devrim fikrini ön plana çıkaracaktı. O, işçileri radikalleştirmenin ve devrimi gerçekleştirmenin en iyi yolunun bir genel grev olduğunu düşünüyordu.

Ama Alman Sosyal Demokrat Parti üyeleri, onun Avrupa işçi partilerinin birleşmesi ve yaklaşmakta olan savaşı önlemek için bir genel grev örgütlenmesi yolundaki fikirlerini kabul etmedi. Bunun üzerine Rosa, SDP ile yollarını ayırdı. Savaş patlak verdiğinde, SDP savaşçı İmparatorluk hükümetini destekleyince, Rosa intihar etmeyi düşünmüştü. Fakat bu düşünceden vazgeçecek ve aralarında Karl Liebknecht'in de olduğu diğer aktivistlerle birlikte, savaş karşıtı gösteriler düzenlemek üzere Spartakusbund'u (Spartaküs Birliği) kuracaktı. Grup, yasadışı bir yer altı gazetesinde savaş karşıtı görüşlerini yayımladı. Bu faaliyetlerinin bir sonucu olarak Rosa ve yoldaşları, I. Dünya Savaşı'nın büyük bir bölümünü tutuklu olarak geçirdiler. Rosa'mn, Lenin'i ve Bolşeviklerin anti-demokratik taktiklerini eleştiren "Rus Devrimi" yazısı da dahil olmak üzere tüm yazıları, hapishane dışına kaçırılarak yayımlandı.

Rosa, 1918'de hapisten çıkar çıkmaz, Alman Komünist Partisi'ni kurdu (KPD). I. Dünya Savaşı'mn ertesinde KPD, radikal bir devrim taraftarıydı. Ne var ki gerçekleşen parlamenter demokrasiydi. SPD, iktidarı üstlendi ve Weimar Cumhuriyeti'ni kurdu. 1919'da Rosa, Spartakist Ayaklanma'nm örgütlenmesinde görev almış, ancak SDP lideri ve Almanya'nın yeni şansölyesi isyanı bastırmak üzere sağcı paramiliter güçlere çağrıda bulunmuştu. Birkaç gün sonra, Rosa ve Karl kaçırılarak öldürülecek ve Rosa'nın bedeni Berlin'de Landwehr Kanalı'na atılacaktı.

Rosa Luxemburg, ideallerine sıkı bağlılığı, engin entelektüelliği ve retorik yeteneği ile hatırlanmaktadır. Rosa, kadın sorununun işçilerin sorunlarıyla iç içe geçtiğini ve kadının aile içindeki ekonomik esaretinin sosyalist devrim ile birlikte son bulacağını düşünmüştür. Onun şu ünlü sözü, komünizmin II. Dünya Savaşı sonrasında Doğu Almanya'da tutacağı yolun tam tersini göstermektedir:

> "Özgürlük, sayıları ne kadar fazla olursa olsun, sadece hükümet yanlıları için ya da sadece parti üyeleri için olursa, ona özgürlük denmez. Özgürlük, her zaman muhalefetin özgürlüğü demektir".

MARIE EQUI
(1872-1952)

Dr. Marie Equi, kadınların oy hakkı hareketinin destekçisi, yasadışı kürtajı onaylayan ve işçi sınıfı hakları için çalışan bir anarşist aktivist ve açık lezbiyendir. ABD'nin Massachusetts eyaletinde dünyaya gelen Marie Equi, 21 yaşındayken Bess Holcomp adındaki öğretmen arkadaşıyla beraber The Dalles-Oregon'a taşındı. İki arkadaş, o zamanlar "Boston Evliliği" olarak nitelenen bir beraberlik yaşadılar.

Bess'in patronu Reverend O.D. Taylor, kendisine vaat ettiği ücreti ödemeyi reddedince, Marie ödeme yapılmadığı takdirde, Taylor'u herkesin gözü önünde kırbaçlayacağını bildirdi. Sözünde duran Marie, Taylor'un çalıştığı yerde ofisten çıkışını bekledi ve onu hayvan derisinden bir kırbaçla kırbaçladı. Marie, cesaretine hayran kalan yerel halk ve medyanın desteğini arkasına aldı. Halk, kırbacı piyango ikramiyesi yaptı ve toplanan parayı Bess'e ve diğer kadınlara verdi.

Marie, tıp öğrenimi görmek için California'ya taşınacak ve 1903 yılında doktor diplomasıyla mezun olan ilk kadınlardan biri olacaktı. İşçi kadınlara ve onların çocuklarına hizmet veren bir uygulama başlattı ve bu sırada asistanlığını yapmakta olan Harriet Speckart ile tanıştı. İkili arasında bir ilişki başlayacak ve bu süreçte Mary adında bir kızı evlat edineceklerdi.

1906'daki San Francisco depreminin ardından, Marie, bir grup doktor ve hemşireyi yardım için örgütledi ve bu girişi-

mi Amerika Birleşik Devletleri Ordusu'ndan özel bir takdir gördü.

Marie, Portland'da kürtaj yapan bir grup doktordan da biriydi. Ayrıca doğum kontrolü hakkında bilgiler de vermekteydi. Bu vesileyle doğum kontrol aktivisti olan Margaret Sanger ile dostluk kurmuştu. Doğum kontrolü broşürü dağıtan bir grup erkeğin yakalanması sırasında patlak veren bir olayın ardından, broşür dağıtımcılarım savundukları için Marie ve Sanger da tutuklandılar. Söz konusu broşür Sanger tarafından yazılmış ve Marie yazım sürecinde ona yardımcı olmuştu.

1913'te Marie, Oregon Paketleme Şirketinde çalışan kiraz ayıklayıcısı kadınlara grev gözcüsü olarak yardım etti. Bu grev, onun daha sonra katılacağı Dünya Sanayi İşçileri (IWW) örgütlenmesi tarafından da desteklendi. Kadınların grev yerinden uzaklaştırılması için polis çağrılmıştı. Marie, yaralanmış bir işçiye yardım ederken, bir polis memuru tarafından saldırıya uğradı. Bu grev sırasında tanık olduğu vahşet, Marie'yi kapitalizmi tam anlamıyla reddetmeye ve anarşist olmaya götürecekti. 1916 yılında Militarizme Karşı Amerikan Birliği'ne katılıp, bir savaşa hazırlık mitinginde şu pankartı açınca küçük bir isyan başlattı: "İşçiler siz ölmeye hazırlanın, J. P. Morgan ve Ortakları ise kar hazırlığındalar". Bu olay, Marie'nin tutuklanmasına neden oldu.

1918'de Marie, IWW konferansı sırasında yaptığı savaş karşıtı konuşma nedeniyle isyana teşvik ile suçlandı. Üç yıl hapis cezasına çarptırıldı ve toplam bir buçuk yıl cezaevinde kaldı. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, Marie baş edilmesi kolay bir mahkum değildi. Tıpkı daha önceleri özgür yaşamında yaptığı gibi, hapishanede de, kuralları çiğniyor ve sorun yaratıyordu.

Marie, hapisten çıkışının ardından, IWW'nin önde gelen aktivistlerinden biri olan Elizabeth Gurley Flynn ile ilişki yaşamaya başladı. 1930 yılında, 58 yaşındayken kalp krizi geçirdi ve 1940'larda savaş karşıtı protestolara katılmak için ayağa kalktığı nadir durumlar dışında, hayatının geri kalanını ağırlıklı olarak yatakta geçirdi ve Portland'da öldü.

"Ne zaman ve nerede istersem konuşacağım. Hiçbir erkek beni durduramayacak".

QIU JIN
(1875-1907)

Qiu Jin, Çinli bir feminist ve eğitimciydi; devrimci ayaklanmada bir lider olarak hayatını kaybedecekti. Eğitimli bir ailede dünyaya gelmişti. Resmi İmparatorluk Mahkemesi'nin önde gelen kişilerinden ünlü Zen Guo-Fan'm torunu idi. Ailesi, her ne kadar bir kız çocuğu olsa da, onun mükemmel bir edebiyat eğitimi almasını sağlamıştı. Annesinin ona dikiş-nakış öğretmeye çalıştığı, fakat daha sonra vazgeçtiği söylenir. Çünkü Qiu Jin, bunların yerine okçuluk, binicilikle ilgilenmiş ve dövüş sanatları ile ilgili romanlar okumayı tercih etmişti.

Qiu Jin 18 yaşındayken, görücü usulü bir evliliğe razı olacaktı. Kocası Wang, Japonya ile yapılan savaşta (1894-1895) Çin'in yenilmesinin ardından onu Pekin'e götürmüştü. Bu sırada Pekin'de politik iklim iyice kaotik bir hale gelmişti. Çok sayıda köylü ayaklanması yaşanmaktaydı ve Mançu Hükümeti'nin iyice yozlaştığı bu süreçte, yabancı güçlerin sürekli müdahaleleri söz konusuydu.

Qiu, muhafazakar kocasını rahatsız edecek bir şekilde kılıç kullanmayı öğrenmişti, şarap içiyor ve kamusal alanda Batılı erkek giysileri içinde geziyordu. Devrimci-feminist fikirleri onu Çin kadın hareketinin öncüsü yapmıştı. Qiu Jin, kız çocukları için bir okul kurmuş, ayak bağlama[2] ve seks köleliğine karşı mücadele vermişti.

2) Ayak bağlama: Çin'de, kız çocuklarının ayaklarımn büyümesini engellemek amacıyla, ağrıyacak ve acıyacak şekilde sıkı kalıplara konulma geleneği. (ç.n.)

1904'te 29 yaşındayken, iyi gitmeyen evliliğini ve iki çocuğunu geride bırakarak eğitim için Japonya'ya gitti. Qiu Jin, yaptığı tercihler nedeniyle büyük bir toplumsal baskı yaşamaktaydı. Ancak yine de kocasına "düşüncelerimiz aynı değil" demiş ve eklemişti: "Seninle sanki hortlaklar hapisanesinde yaşadık. Ne cehennemde yaşamak istiyorum ne de senin orada olmanı. Ayrılacağız". O sıralarda Japonya'nın Çin'e göre daha ilerici olduğu kabul ediliyordu. Japonya, devrimci fikirler için bir gelişme ortamı sağlamaktaydı. Qiu Jin, Tokyo'da Kız Uygulama Okulu'na kayıt oldu ve artık faaliyetini durdurmuş olan sadece kadınların üye olduğu Sadece Sevgi adlı bir derneğin canlandırılmasına katıldı. Bu sırada başka Çinli kadınları da drahomalarını[3*] satarak Japonya'ya eğitim için gelmeleri için yüreklendiriyordu. Qiu Jin, devrimci metinleri halk diline uyarlayarak, bu fikirlerin daha az okur-yazarı olan Çin'de de yaygınlaşmasını sağlamış, ayrıca Sun Yat-sen'in Devrimci İttifakı'nın da ilk kadın üyesi olmuştu.

1906'da Çin'e-Chejiang'a geri dönecekti. Burada hasta annesiyle ilgilenmenin yanı sıra, Xu Zihua'nm yönetiminde Ta-t'ung Beden Eğitimi Koleji'nde eğitimci olarak yer aldı ve Devrimci Liga'nın öğrenci şubesini kurdu. Daha sonra Şangay'a taşınan Qiu Jin, gizli bir patlayıcı fabrikasında çalıştı ve radikal bir kadın gazetesi çıkardı. Yer altı örgütlenmesi aracılığıyla oluşturduğu ordunun, 1907'deki Şangay ayaklanması sırasında liderliğini yaptı.

Ancak bu ayaklanma, birçok benzeri gibi başarısız olacaktı. Qiu, kısa bir süre gizlenebildi, fakat sonunda İmparatorluk Polisi tarafından yakalandı. İşkence altında bile konuşmayı reddetti. Ne var ki yazmış olduğu iki şiir, suçluluğunun kanıtı olarak görüldü ve başı kesilerek idam edildi. Qiu o zamanlar

3) Çeyiz (ç.n.)

bir kahraman olarak görüldü. Sun Yat-sen, Qing hanedanının 1912'de devrilmesinden sonra, Qiu'nun yeniden gömülmesi vesilesiyle bir devlet töreni yapılmasını sağladı. Xu Zihua tarafından kaleme alınan mezar taşı yazısı, muhtemelen Qiu'nun sevgilisi olan bilim kadını Wu Zhiying tarafından taşa kazınmıştır.

"Bugüne kadar bin yılda dört kez ortaya çıkmış bir ışık huzmesi,
biz kadınların evreninde her yanı kapatmış olan o koyu karanlığı
yavaş yavaş delmekte".
"Biz kadınlar özgürlüğümüzü seviyoruz
Kaldırın şarap kadehlerinizi özgürlük çabalarımız için
Bahşetsin gökyüzü kadın erkek eşitliğini
Kavga için ayağa kalkacağız, evet! Geliştirelim kendimizi."

NORA CONNOLLY O'BRIEN

(1893-1981)

Nora Connolly O'Brien, sendikacı, İrlandalı bir cumhuriyetçi ve parlamenterdir. İskoçya'da, bir sosyal aktivist olan James Connolly'nin kızı olarak dünyaya gelmişti. Ailesi 1903 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş ve kendisi burada şapka yapımında çalışmıştı. Babası ile birlikte işçi toplantılarına katılıyor ve onun çıkardığı *The Harp* adlı gazete için çalışıyordu.

1910 yılında İrlanda, Belfast'a taşındılar. Nora burada değirmenlerde çalıştı ve askerlik eğitimi göreceği Fianna Éireann'e (Cumhuriyetçi Gençlik Hareketi) katıldı. O zamanlar ayrıca, Cumann na mBan'm (Devrimci Kadınlar Birliği) Belfast şubesinin örgütlenmesine katıldı ve onlara ilk yardım dersleri verdi. O sırada sendikaların güçlenmesi ve işçilerin birleşerek, zor fabrika koşullarına karşı harekete geçmesi ile, bu bölgede grev ve lokavtlarda artış söz konusuydu. 1913'teki Keten Grevi sırasında Nora, babasının da konuştuğu mitingte ilk defa halka hitap etti: "Sen (James Connolly) beni kızın olarak mitinglere götürdün ve şimdi de ben işçi olarak buraya geldim".

1914 yılında James Connolly, Yurttaş Ordusu komutanı olmuş ve hareketin odak noktası, askeri mücadeleye doğru kaymıştı. Kadınlar, Yurttaş Ordusu'nda eşit haklara sahipti ve

Nora da gönüllü topluyordu. "Yüzleri kömür tozundan kararmıştı, bazılarının yüzlerinde çimento ya da buğday tozları, gemilerden, tersanelerden, makine atölyelerinden, fabrikalardan, terkedilmiş kamyon ve kamyonetlerden gelmişlerdi."

Dublin'de Fianna Kongresi için Nora, Howth silah kaçakçılığı operasyonunda yer almış ve Belfast yolundaki binlerce tüfeğin Constance Markievicz'in kır evinde bir geceliğine saklanmasını sağlamıştı. Nora ayrıca babasına gazete işinde de yardımcı oluyordu. *İşçilerin Cumhuriyeti*, hem işçilere hem de gönüllülere ulaşarak devrimci hareketi genişletiyordu.

1916'da Paskalya Ayaklanması'nın hazırlıkları sırasında Nora, Amerika İrlandalıları ile ilişki kurmuş ve Liam Mellows isimli bir aktivistin Reading hapishanesinden kaçtıktan sonra bir rahip kılığında İrlanda'ya geri dönmesine yardım etmiştir. Ayaklanma sırasında Nora, gönüllü toplama ve gizli haber iletimi için Belfast'a gönderilir. Dundalk ile Dublin arasında hiçbir tren çalışmadığı için elli kilometre yürür. Ancak isyancılar teslim olmuştur. İngiliz askerleri sayıca on kat daha üstündür. Nora, çarpışmaya zamanında ulaşamadığı için kahrolmuştur. Yer aldığı bütün bu eylemlerden dolayı, sonradan idam edilecek olan babası ile birlikte hapse atılacaktır.

Amerika'ya Easter Ayaklanması hakkında konuşmak için giden Nora'nın tekrar İrlanda'ya girmesi yasaklandı, fakat o, ülkeye değişik bir kılıkta girmeyi başarmıştı.

Nora, Dublin'de Nakliyeciler Birliği'nde çalıştı ve genel seçimlerde Sinn Féin'in kampanyasında çalıştı. 1922'de, ulusal harekete katılmış olan Seamus O'Brien ile evlendi. IRA'nın genel saymanı olmuştu ve militanlığı nedeniyle Kilmainham ve Mountjoy hapishanelerinde zaman zaman tutuklu olarak kaldı.

1926'da Nora, İrlanda senatosuna seçildi ve üç dönem senatör koltuğunda oturdu. Hayatının sonuna kadar politik faaliyetlerini sürdürdü ve 88 yaşında ölmeden hemen önce *Yeniden Ayaklanacağız* başlıklı bir kitap yazdı.

"Yüzyıllar boyunca biz İrlandalılar, her kuşağın Britanya'ya karşı yürüttüğü, yok edilememiş bir silahlı mücadele geleneğine sahibiz. Benim kuşağım,1916'da İrlanda Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilan eden bir silahlı ayaklanma başlattı... Şimdi tekrar ayaklanıyoruz ve eğer yenilirsek, yeniden ayaklanacağız"

LUCÍA SÁNCHEZ SAORNIL

(1897-1970)

Lucia Sanchez Saornil, İspanya İç Savaşı sırasında anarşizm için mücadele vermiş bir şair ve feministti. Fakir bir ailenin çocuğu olarak İspanya'nın Madrid şehrinde dünyaya gelmişti. Annesi genç yaşta iken ölmüş ve Lucia babası tarafından büyütülmüştü. Yazmaya başladığı yer olan Sanat Okulu'nda okurken, masraflarını karşılamak için santral memuru olarak çalışmaya başlamıştı. Lucia ilk şiirlerini, 1918'de *Los Quijotes* isimli avangard şiir dergisinde yayımladı ve takma bir erkek ismiyle lezbiyen erotik yazılar da yazdı.

20 yaşında iken anarşizm ile tanışacak ve deneysel şiirden ziyade devrimci şiire yönelecekti. İspanya Cumhuriyeti'nin tam bir burjuva saçmalıktan ibaret olduğunu düşünmüş ve o sırada İspanya'nın önde gelen anarşist partilerinden biri olan Ulusal İşçi Konfedarasyonu'nun (CNT) sekreteri olmuştu. Kadınların özgürleşmesinin sesi olacak olan Lucia, sınıflar kadar, cinsiyetlerin eşitliğinin de önemli olduğunu savunuyordu. Savunduğu doktrin, anti-seksizmin evde başlaması gerektiği idi ve bu yaklaşımı, dönemindeki kimi erkekler tarafından pek sevilmemesine yol açtı.

Mercedes Comaposada ve Amparo Poch ile birlikte 1936'da *Mujeres Libres*'in (Özgür Kadınlar) kuruluşuna katıl-

dı ve *Mujeres Libres* dergisinin editörlüğünü üstlendi. *Mujeres Libres*, temel anarşist ilkelere, kadının patriyarkal toplumun prangalarından özgürleşmesine ve güçlü bir "kendin yap" kültürüne dayanıyordu. Örgüt, daha önce veya İspanya iç Savaşı sırasında kendiliğinden gelişen anarşizmi gerçekleştirmek için çalışan yirmi bin kadın üyeden oluşuyordu.

Lucia 1938'de, İspanya'yı faşistlerden geri almak amacında olan Uluslararası Antifaşist Dayanışma Genel Konseyi'nin sekreteri olmuştu. Aynı yıl, daha sonra hayat arkadaşı olacak olan América Barroso ile tanışacağı Valencia'ya taşındı.

1939'da iki kadın Fransa'da sürgünde yaşadılar. Ancak 1941 yılında, lezbiyenlikleri nedeniyle bir Alman toplama kampına gönderilme tehdidi altında İspanya'ya geri döndüler ve Lucia 1970 yılında kanserden ölene kadar Valencia'da birlikte yaşadılar. América, onun mezar taşına şöyle yazdırmıştı: "Pero... ¿es verdad que la esperanza ha muerto?" ("Peki ama... Umudun öldüğü doğru mu?").

MUJERES LIBRES
Önce İberik yarımadasının kadınları ayaklandı
ışıklara gebe ufuklara doğru
ayaklarını sağlam basarak alev alev yollarda
masmavi gökyüzüne karşı.
Yaşamın vaadini doğrulayarak
Geleneğe meydan okuyoruz
sıcak kiline biçim veriyoruz
acıdan doğmuş yeni bir dünyanın.
Bırakın da geçmiş kaybolsun hiçlik içinde!
Düne niye aldıracağız ki!
KADIN sözcüğünü yeniden yazmak istiyoruz.
Dünyanın kadınları ayaklandı önce

ışıklara gebe ufuklara doğru
alev alev yollarda
ileri, ileri... ışıklara doğru.

DAME WHINA COOPER
(HOHEPINE TE WAKE)
(1895-1994)

Whina Cooper'a, Yeni Zellanda'da, Maori kadınları ve Maorilerin toprak hakları için gösterdiği çabadan ötürü Te Whaea o Te Motu (Ulusun Annesi) adı verilmiştir. Whina, Hokianga kırsalında, Te Rarawa iwi kabilesi liderinin kızı olarak doğdu ve kendisine Hohepine Te Wake adı verildi. Babasının gözdesi olan Cooper, İngilizce öğreneceği Maori Kız Yatılı Okulu'nda okudu. 18 yaşına gelince, görücü usulü evliliği reddederek, ailesinin yanında kaldı ve yerel bir kooperatifte çalışmayı seçti.

O sıralarda Whine, Maorilerin deniz ürünleri çıkardıkları nehir ağzına, kirli atıklarını akıtan Pakea (beyaz Yeni Zellandalı) çiftçilerine karşı bir doğrudan eylem başlatacaktır. Söz konusu çiftçilerin kira sözleşmeleri sorunu mahkemeden mahkemeye sürüklenirken, Whina ve arkadaşları da, beyaz çiftçilerin kazdığı lağım yollarını yeniden toprakla doldurmaktaydılar. Bu eylemleri nedeniyle protestocular haneye tecavüzle suçlandılar. Ancak sonunda beyaz çiftçilerin kira sözleşmeleri de iptal edildi. Whina birkaç yıl okul öğretmeni olarak çalıştı ve yirmi iki yaşma geldiğinde de gizlice Richard Gilbert ile evlendi. İki çocukları olan Whina ve Richard, bir çiftlik ve dükkan işletmekteydiler. Whina bir postane, bir doktor kliniği ve bir toplum merkezinin de kuruluşuna öncü-

lük edecektir. Toplu merkezini, genel toplantıların Maori kadınlarının konuşma cesaretini kıran atmosferinden duyduğu rahatsızlıktan ötürü kurmuştu.

Otuzlu yaşlarının ortalarında Whina'nın yeteneği ve topluma yönelik faaliyetlerdeki becerileri, onu kuzey Hokianga'nın tartışmasız Maori lideri yaptı. Önde gelen Maori politikacılardan Sir Apirana Ngata ile, Hokianga'da Maori toprak geliştirme programını yaygınlaştırmak için birlikte çalışacaktı. Whina, kocası Richard kanserden ölmek üzereyken, evli Maori toprak uzmanı William Cooper'dan hamile kalınca, ağırlıklı olarak Katolik olan halk arasında bir skandal yaratacaktı. Richard öldükten sonra, William ve Whina dört çocuk sahibi oldular ve sonra da evlendiler. Whina, öncesine göre artık daha az desteklenmesine rağmen, 1940'ların sonlarında, toplum lideri rolünü yavaş yavaş yeniden kazanır.

William 1949'da ölünce, Whina kırdan şehire göç eden Maorilere katılarak Auckland'a taşınacak ve bu şehirde bir ulusal politik figür olacaktır. Whina, 1951 Eylül'ünde kurulan Maori Kadınlar Birliği'nin ilk başkanı seçildi ve bu görevini 1957'ye kadar sürdürdü. Birlik, büyük ölçüde onun çabalarına bağlı olarak büyük başarılar kazandı. Whina, Maori kadınların ve çocukların yaşam koşullarını iyileştirmek için programlar geliştirdi ve barınma, eğitim, ırksal ayrımcılık, suç, istihdam ve sağlık sorunlarını ele aldı.

Whina, 1963 seçimlerinde Kuzey Maori için adaylığını koymuş, fakat kaybetmişti. Buna rağmen Auckland'da politik olarak hep aktif kaldı. Şehirdeki bir Maori toplantı yeri için kaynak sağladı ve Yeni Zellanda'daki iki kültürlülük ilişkileri için temel belge niteliğinde olan Waitangi Sözleşmesi konusunda insanların eğitimine katkıda bulundu. 1970'lerin

başlarında ise, sağlık durumu kötüleyince kamusal hayatının bittiğini açıkladı.

1975'e kadar bu durumdaydı. Ama Maori gruplardan oluşan komisyon, toprak kayıplarına ve topraklarına yabancılaşmalarına karşı gerçekleştirilecek bir protestoda kendisinden öncülük isteyince durum değişti. Whina bu talebi kabul edecek ve North Island'ın bir ucundan diğerine bin kilometreyi aşan ve Wellington'da Parlamento önünde son bulacak olan bir yürüyüş önerecekti. Birkaç bin protestocunun parlamentoya yürüyüşlerine öncülük eden 80 yaşındaki Whina, azmin ve direncin simgesi haline gelmişti.

1981 yılında kendisine *Dame* ünvanı verildi. Ancak bu ünvan, Maori topluluğu tarafından davaya ihanet olarak görülmüş ve eleştiri almıştı. O ise bu eleştirilere şöyle yanıt verecekti: "Bu nişanı kabul edersem, hükümete karşı Maori halkı adına mücadele etmek için daha fazla güce sahip olacağımı anlamıyorlar". Whina, Hokianga'da 98 yaşında öldü.

"Halkım için savaşarak öleceğim".

DORIA SHAFIK

(1908-1975)

Feminist bir yazar ve kadın hakları ve oy hakkı için verilen mücadelede çok önemli bir rol oynamış bir aktivist olan Doria Shafik, Mısır Tanta'da doğdu. Parlak ve tutkulu bir öğrenci olan Doria, eğitim bursu ile Sorbonne'da felsefe okumak için Paris'e gitmeden önce, Fransız misyoner okullarında eğitim görmüştü. Tezini Mısırlı Kadınlar ve İslam üzerine yazmış, 1940 yılında doktorasını almıştı. Paris'te iken kuzeni ve okul arkadaşı olan Nour al-Din Ragai ile evlenmiş ve iki kızları olmuştu.

Doria, çok genç yaşlarından itibaren Mısırlı kadınların hak mücadelesinde yer almıştı. Fakat bu mücadelede esas aktif rol alması, Mısır'a dönüşüyle birlikte olacaktı. 1945'te *Bint al-Nil* (Nil'in Kızı) adlı dergiyi kurdu. Bu dergiyi, "Mısırlı ve Arap kadınların kelimenin gerçek anlamında bilinçlerini yükseltecek olan bir eğitim aracı olarak" görmekteydi. Doria burada, tüm hayatı boyunca uğruna mücadele edeceği davaları savunma imkanına sahip olmuştu: Mısırlı kadınların oy verme ve siyasi kurumlara girebilme hakları, çok eşliliğin kaldırılması ve boşanma hukukunun reforme edilmesi, eşit işe eşit ücret verilmesi, kadınların okuldan uzak tutulmasına son verilmesi. 1948'de bu amaçlar için aktif olarak çalışmak üzere Kadınların Politik Birliği'ni kurmuştu (Bu birlik, daha sonra Bint al-Nil adıyla da anılan bir siyasi partiye dönüşecekti).

19 Şubat 1951 günü, Doria öncülüğünde yaklaşık 1500 kadın, haklarını talep etmek üzere Mısır Parlamentosuna yürümüşlerdi. "Verilmiş özgürlükler, toplumsal yapının yüzeyinde kalmakta; Mısırlı kadınlarınsa, ellerini bağlayan kelepçelerden kurtulmaları gerek. Kadının kendisi dışında kimse ona özgürlük veremez". Doria, daha sonra bu olay nedeniyle mahkemeye çağrılacak, fakat hakkında herhangi bir yargılama yapılmayacaktı. İngilizlere karşı başlatılan gerilla savaşı sırasında, silahlı kadın birlikleri örgütleyerek mücadeleye katılacak, ancak şiddet taktiklerinin yarattığı etkiden hayal kırıklığına uğrayacak ve Gandhici protesto yöntemlerine dönecekti.

1954 yılında Doria, Mısır'ın yeni anayasa taslağının hazırlanması için oluşturulan komiteye hiçbir kadının alınmamasına karşı açlık grevi başlatan bir grup kadına öncülük etmişti. Açlık grevi, anayasada kadınların haklarının garanti altına alınacağına dair söz verilmesi üzerine sona erdi. Artık uluslararası bir üne sahip olan Doria, davasını savunmak amacıyla pek çok yere seyahat edebilme imkanı buldu. 1956'da yeni anayasa, kadınlara erkekler için geçerli olmayan bazı koşullar altında oy verme hakkı tanımıştı. Doria bunun bir ayrımcılık ifadesi olduğunu belirterek mücadelelerinin devam edeceğini açıkladı.

1957 yılında Doria, Nasır yönetiminin bireysel özgürlüklere yönelik artan tehdidini protesto etmek amacıyla ikinci bir açlık grevine başladı. Doria, İsrail güçlerinin Mısır topraklarından çekilmesini de talep ediyordu. Bu eylem, devlet güçleri için bardağı taşıran damla olacaktı: Yayınları engellendi, basında adının geçmesi yasaklandı ve Kahire'deki apartmanında birkaç yıl süreyle ev hapsinde tutuldu. Hayatının geri kalanını tecrit edilmiş ve depresif bir halde yaşadı. 20 Eylül 1975'te intihar etti.

LOLITA LEBRÓN

(1919-2010)

Lolita Lebron, Porto Riko'nun özgürlüğü için mücadele etmiş ve bu sebeple uzun süre hapis yatmış bir siyasi muhaliftir. Porto Riko, Lares'te, yoksul puro işçisi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Onun doğumundan iki yıl önce, Jones Shafroth yasası ile birlikte tüm Porto Rikolular, Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı yapılmıştı. İspanyolca konuşan çocuklardan, sınıflarında Amerika Birleşik Devleti'ne bağlılık yemini etmeleri istendi ve İngilizce ders kitapları okutuldu. Lolita, çocukların tuvalete gitmek için eğer İngilizce izin isteyemezlerse, altlarını ıslatmak zorunda bırakıldıklarını hatırlıyordu. Ona göre bu, ABD terörizminin bir ortaya çıkış biçimiydi.

Porto Rikolu milliyetçiler ile sömürge polisi arasındaki yoğun çatışmalar, Lolita'nın adolesanlık döneminin bir parçasıydı. Yetişkinlik dönemine geldiğinde, kadınları "la opéracion"a zorlayan bir kitlesel kısırlaştırma kampanyası başlatılmıştı. Çoğu kadın, bunun kalıcı bir doğum kontrol yöntemi olduğunu bilmiyordu bile. Porto Riko'da daha az çocuklu kadın olması, ABD'nin işlettiği fabrikalarda çalışacak daha çok Porto Rikolu kadm olması demekti.

1940'larda Lolita New York'a taşındığında "Siyahlara Hayır, Köpeklere Hayır, Porto Rikolulara Hayır" yazan tabelalarla karşılaştı. Burada gündüzleri terzi olarak çalışıyor ve geceleri

de okula gidiyordu. Lolita kısa bir evlilik süreci geçirdi ve bu evlilikten bir oğlu oldu. Oğlunu, o sıralarda Lolita'nın kızına da bakmakta olan, Porto Riko'daki annesinin yanına gönderdi.

Lolita, sonraları Porto Riko Ulusal Partisi'nin lideri Dr. Pedro Albizu Campos'un izleyicisi oldu ve New York'taki parti mitinglerine katıldı. Albizu Campos hapisteyken onunla mektuplaştı. Sonuçta Albizu Compos, o ana kadar asla karşılaşmadığı Lolita'yı, ABD Temsilciler Meclisi'ne –Jones Shafroth Yasasının yıldönümü olan– 1 Mart 1954 günü yapılacak saldırı hareketine önderlik etmek üzere seçti. Lolita her detaydan sorumluydu: "Bütün sırları ben biliyordum, bütün planları; ben, sadece ben".

Lolita ve üç yoldaşı, asla hayatta kalmayacaklarını düşünerek, Washington'a tek yön gidiş bileti aldılar. Temsilciler Meclisi salonunun ziyaretçi balkonunda, Lolita ayağa kalktı ve "¡Viva Puerto Rico Libre!" ("Yaşasın Özgür Porto Riko") diye bağırarak, Porto Riko bayrağını açtı. Grup, daha sonra ellerindeki otomatik silahlarla ateş açarak beş milletvekilini yaraladı. Lolita tutuklandıktan sonra şöyle haykırdı: "Ben kimseyi öldürmek için gelmedim, ben Porto Riko için ölmeye geldim". Gazeteler de Lolita ile ne yapacaklarından emin değillerdi. Ondan bazen "terörist lider", bazen de "güzel dul" gibi sıfatlarla söz ettiler.

Dört yoldaş, öldürmeye teşebbüsle suçlandı ve ölüm cezasına çarptırıldı. Daha sonra cezaları ömür boyu hapse çevrildi. Lolita'nın iki çocuğu, anneleri hapisteyken ölecekti. Yirmi beş yıl hapis yattıktan sonra, 1979 yılında Başkan Carter tarafından affedildi. Serbest bırakıldıktan sonra, New York ve Cihacago'da büyük kalabalıkların katıldığı mitinglerde ortaya çıktı. Porto Riko'da ise, bağımsızlık taraftarı gruplar tarafından bir kahraman gibi karşılandı.

2001 yılında bir Porto Riko adası olan, ancak sonra ABD Deniz Kuvvetleri tarafından işgal edilmiş bulunan Vieques'ün belirlenmiş sınırlarının ötesine geçmek suçundan altmış gün hapis cezasına çarptırıldı. Protestolar, 2003 yılında ABD Deniz Kuvvetleri'nin adadan çekilmesiyle son buldu. 2005'te Lolita, kurtuluş kahramanı Filiberto Ojedo Rios'a yönelik FBI suikastını protesto için sokağa dökülen binlerce kişiden biriydi. İnsanlara, halkı susturmak isteyen emperyalistleri, stratejik bir mücadeleyle yenebileceklerini söylüyordu. 2008'de Uluslararası Kadınlar Günü'nde bir araya gelen yüzlerce kadına şöyle seslendi: "Herkesin şunu bilmesini isteriz ki, Porto Rikolu kadınlar, Porto Riko'nun bağımsızlığını destekliyorlar, talep ediyorlar ve onun için mücadele ediyorlar".

"Şu gerçeği bilmelisiniz ki, ABD, doğuştan gelen ulus olma hakkını savunmaya kalkışan kim olursa olsun, onu ezmeye çalışacaktır".
"Kadınları zincirler içindeyse, bir ulus hiçbir zaman özgürleşemez".

HANNIE SCHAFT

(1920-1945)

Hannie Schaft, Hollanda Yahudilerine yardım eden ve suikastler örgütleyen bir direnişçiydi ve Gestapo'nun ellerinde ölecekti. Jannetje Johanna (Jo) Schaft olarak Hollanda, Haarlem'de doğdu. Amsterdam Üniversitesi'nde hukuk okurken, buradaki Yahudi öğrencilerle tanışıp arkadaş olmuştu.

Almanlar, Mayıs 1940'ta Hollanda'yı işgal ettiler ve Ekim ayında Hollanda Yahudileri'ne şiddetli baskı uygulamaya başladılar. Jo, kimlik kartlarını çalma ya da Yahudi insanlar için güvenli evler bulma gibi küçük eylemlerle direniş hareketine katıldı. 1943'te Alman resmi makamları, bütün öğrencilerden sadakat deklarasyonu imzalamalarını talep etmişlerdi. Jo, bunu yapmayı reddetti ve öğrenimini yarıda bırakıp Haarlem'e geri döndü. Burada Hollanda Komünist Partisi ile bağlantılı Raad van Herzet direniş grubuna katıldı. Hannie takma adıyla, yiyecek kuponları, yer altı broşürleri, gizli bilgi ve silah nakil işinde görev yapıyordu.

Fakat Hannie, daha fazlasını yapabileceğini hissediyordu. Truus ve Freddie Oversteegen adlarındaki iki kız kardeşle birlikte çalışmaya başladı. Genellikle erkeklerin üstlendiği suikast ve sabotaj gibi eylemlere aktif katılımları ile, direniş savaşçıları arasında birer efsane haline geldiler. Bu başarılı üçlü, hızla Gestapo'nun arananlar listesine girecekti. Hannie, Gestapo tarafından "kızıl saçlı kız" olarak biliniyordu; bu ne-

denle, saçlarını siyaha boyayarak ve gözlük takarak kendini gizliyordu. Truus ise, çoğu zaman bir erkek çocuğu gibi giyiniyordu. Böylece de eylemlerini, bir çift görüntüsü vererek gerçekleştiriyorlardı. Bazı suikastleri bisikletle yapıyorlar ve silahı da arkada oturan Hannie kullanıyordu.

1944 Haziranı'nda Hannie ile mücadele yoldaşı ve yakın arkadaşı Jan Bonekamp, ünlü polis şefi W. Ragut'u öldürmek üzere yola çıktılar. Ancak bu eylemde Jan vurulacak ve Almanlar tarafından yakalanacaktı. Jan'ın, ölmeden önce, Hannie'nin kimliğini açıklaması konusunda Almanlar tarafından kandırıldığı düşünülmekteydi. Hannie, Jan'm ölümünden çok etkilenmişti. Bir arkadaşına şöyle yazacaktı: "Sandığım kadar güçlü değilmişim: Ölümle tanışmak bana ağır geldi". Hannie'nin annesi ve babası tutuklanarak Vugt'da bir toplama kampında dokuz ay süreyle tutuldu. Böylelikle teslim olması için Hannie'ye baskı yapılmaktaydı. Ancak o doğru bildiğinden ödün vermeyecek ve sağlam durmayı başaracaktı. Bir keresinde de, Reich komutanlarından birinin çocuklarını kaçırma görevini reddetmişti. "Biz Hitlerci değiliz, direniş savaşçıları çocukları öldürmez" diyordu.

Hannie 1945 yılında bir Alman kontrol noktasında durduruldu. Askerlerin aramasında, üstünde yasadışı bir gazete ve bir tabanca çıkmıştı. Saatler süren sorgulamadan sonra, aranan "kızıl saçlı kız" olduğu anlaşıldı. Günlerce işkence gördü, fakat yalnızca tek bir suikastı üstlendi. O da, insanları Almanlara para karşılığında ihbar eden Ko Langendijk adlı bir kuaföre yönelik suikast idi. 17 Nisan 1945'te Hollanda'nın kurtuluşundan üç hafta önce, Overveen yakınlarındaki tepelere götürüldü. İlk kurşun onu sadece sıyırınca, Hannie şöyle bağırdı: "Ben sizden daha iyi vururum". Bunun ardından mermi yağmuruna tutularak öldürüldü.

Savaştan sonra, bu tepelerden 422 direniş savaşçısının cesetleri toplandı. Hannie onlar arasındaki tek kadındı. 1945 Kasım'mda, Overveen'deki resmi mezarlığa gömüldü. Ölümünden sonra kendisine Direniş Haçı ve Özgürlük Madalyası da verilecekti. Her yıl, kasım ayının son pazarında Haarlemliler, Hannie Schaft'ı anmak, ırkçılığa, faşizme ve ayrımcılığa karşı mücadelenin sürdüğünü göstermek için toplanırlar.

HAYDÉE SANTAMARÍA CUADRADO
(1922-1980)

Haydee Santamaria Cuadrado, bir Kübalı devrimci ve siyaseten muhalif sanatçıların savunucusuydu. Orta Küba'da bir şeker plantasyonunda, beş çocuklu, küçük toprak sahibi İspanyol kökenli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. 1950'lerin başında Haydee, kendisinden daha küçük erkek kardeşi Abel ile birlikte Havana'ya taşınacaktı. Her ikisi de burada yozlaşmış Batista diktatörlüğüne karşı yükselen harekete dahil olmuşlardı. Devrime kadar, Santamaria ailesinin tamamı doğrudan eylemlerde yer alacaklardı.

26 Temmuz 1953'te Haydee, Moncada garnizonuna Fidel Castro önderliğinde yapılan saldırıya katılan iki kadından biriydi. Yüz yirmi isyancı Moncada'ya, bu kışladaki silahları ele geçirmek üzere saldırmışlardı. Bu harekat, direnişçilerin üçte ikisinin ölümüyle sonuçlandı. Direnişçilerin bazıları saldırı sırasında, aralarında Haydee'nin erkek kardeşi Abel ve sevgilisi Boris'in de bulunduğu bir grup ise, Batista rejiminin işkenceleri altında hayatlarını kaybedeceklerdi. Haydee de tutuklanmış ve işkenceden geçmişti. Gardiyanlar, erkek kardeşinin kanlı gözünü ona göstererek, diğer gözünü de çıkarmakla tehdit ettiler. Haydee onlara şu cevabı verdi: "Bir gözünü parçaladınız ve onu konuşturamadınız; ben de konuşmayacağım".

Sonunda serbest bırakıldı. Fidel Castro'nun ünlü Savunması "Tarih Beni Aklayacaktır"ı sayfa sayfa hapishaneden o kaçıracaktı.

Haydee daha sonra, Fidel Castro ve Che Guevara'mn Sierra Maestra dağlarındaki gerilla birliklerine katılacak ve isyancı ordunun "Marianas" diye anılan kadın taburunda yer alacaktı. Haydee ayrıca, para toplamak ve silah temin etmek üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne de gitti. Kısacası savaş dönemini silah kaçakçısı, taktisyen, uluslararası düzeyde bağış toplayıcı, şehir yer altı örgütlenmesinde koordinatör ve gerilla savaşçısı olarak geçirdi.

Devrimin zaferinin ardından, 1959'un ilk gününde, la Casa de las Americas adında bir kültür enstitüsü kuracaktır. Burada yirmi yıl süren direktörlük görevinde Haydee, Latin Amerika diktatörlüklerden kaçmış sanatçı ve yazarlara, entelektüel ve fiziksel sığınma olanakları sağlayacaktı.

Haydee'nin komünist felsefesi, enternasyonalizmden yanaydı ve "sovyetizasyon"a ya da katı Stalinist bürokrasinin ve dogmatik düşüncenin Küba'ya dayatılmasına her zaman karşı çıktı. Dogmatizm ve sözde sosyalist gerçekçilik için ayıracak zamanı yoktu.

La Casa de las Americas, Latin Amerikalı muhaliflerin kendi ülkelerinde basılması olanaksız pek çok kitap yayımladı. Casa ayrıca, onlarca yıllık kültürel elitizmi ortadan kaldıracak bir devrimci görev anlamında ve sanatı Küba halkına ulaştırmak üzere, çok sayıda ünlü dansçı, müzisyen, ressam ve tiyatro grubunu adaya çağırdı. Casa, Latin Amerika'nın en geniş sanat koleksiyonlarına ve kütüphanelerine de ev sahipliği yapmaktadır.

1960'larda Haydee ve devrimci yoldaşı Armando Hart Davalos'un iki çocukları oldu: Abel ve Celia.

1980 yılında Haydee, ölümün kıyısından döndüğü, ancak onu sürekli ağrılar içinde bırakan bir araba kazası geçirdi ve bu olaydan birkaç ay sonra intihar etti.

"Her şeyin güzel ve kahramanca olabildiği bir an vardır. Kaybetmemek son derece önemli olduğu için, hayatın ölüme ve yenilgiye meydan okuduğu bir andır o. Böyle bir anda, kişi, gerçekten önemsediği şeyleri korumak için herşeyi göze alabilir. Yaşam için mücadele ettiğinde ya da ödün vermeden ondan vazgeçebildiğinde, yaşam ve ölüm güzel ve soylu olabilir. Kübalı gençlerimize tüm göstermek istediğim, böyle yaşanırsa, yaşamın daha da güzelleşeceğiydi. Yaşamanın tek yoludur bu".

ONDINA PETEANI
(1925-2003)

Ondina Peteani, İkinci Dünya Savaşı'nda, İtalyan anti-faşist direnişin üyesi ve savaş sonrası döneminin de politik aktivisti idi. İtalya'nın Trieste şehrinde dünyaya gelmişti. Faşizm döneminde büyüdü ve ilk kez 1942'de Molfalcone'de tersane işçisi olarak çalışırken antifaşist harekete katıldı. Antifaşist yoldaşlarının çoğunun komünist olması nedeniyle o da komünizme yöneldi. Bölgede faaliyet göstermekte olan Sloven Kurtuluş Cephesi partizanlarıyla birlikte, 1943 yılının başlarında, İtalya'nın ilk partizan grubu olan Garibaldi Birliği'ni kurdular. "Natalia" kod adıyla birlik için kurye olarak çalışan Ondina, partizanlara yiyecek ve haber ulaştırmakla yükümlüydü. 2 Temmuz 1943'te tutuklandı ve 8 Eylül'de müttefiklerle ateşkes gerçekleşinceye dek Trieste'de hapishanede kaldı.

Ondina, İtalya'nın eski müttefiki Almanya tarafından işgali sırasında yeniden partizanlara katıldı. Kadınlar, Nazi Almanyası'na ve Kuzey İtalya'da yeniden canlandırılan faşist İtalyan Sosyal Cumhuriyeti'ne karşı, yaşamları pahasına da olsa, gerek kurye ve gerekse savaşçı olarak çok önemli görevler üstlendiler. Ondina 11 Şubat 1944'te yakalanıp Trieste'de bir kez daha hapse konulmadan önce, iki kez tutuklanmış ve her ikisinde de kaçmayı başarmıştı. Mart ayının sonlarında, önce Auschwitz'e gönderildi, daha sonra ise Ravensbrück'e transfer edildi. Buradan Berlin'deki bir fabrikaya çalışmak

üzere gönderilecek ve bu fabrikada çalışma sürecini yavaşlatarak üretimi sabote etmeyi başaracaktı. 1945 Nisan'ında yeniden Ravensbrück'e gönderildi. Buradan kaçmayı başararak, Doğu Avrupa üzerinden İtalya'ya geri döndü. Bu sırada sadece 20 yaşındaydı.

Ondina, hayatının geri kalan kısmında, savaş zamanındaki deneyimlerinin fiziksel ve psikolojik olumsuz etkilerini yaşadı. Çektiği acı için, "Bir rüyanın ne olduğunu bilmiyorum, ama 1944'ten beri kabusun ne olduğunu çok iyi biliyorum" demekteydi. Fakat bütün bunlar onun bir ebe, İtalyan Komünist Partisi militanı ve sendikacı olarak, zengin bir hayat sürmesine engel olmadı. Geçmişi, onu ırkçılık karşıtı davanın tutkulu bir savunucusu haline getirmişti. Aynı zamanda eski direnişçilerin oluşturduğu İtalyan Ulusal Partizan Derneği'nin de aktif bir üyesiydi. Ayrıca, sol kanattaki gençler için yaz kampları örgütlemek ve partneri Gianluigi Brusadin ile birlikte, Editori Riuniti gibi komünist yayıncılar çevresini yönetmek türünden kültürel faaliyetleriyle de tanınmaktaydı.

Amfizem hastalığından muzdarip olan Ondina, 1991'den itibaren yaşadığı daireden çıkamaz hale geldi ve on iki yıl sonra 77 yaşında öldü.

"Özgürce yaşamak güzel."
"Irkçılığın her türlüsüne karşı; sosyal, kültürel ve dini ayırımcılığa ve istismara karşı. İnatla; şimdi ve daima: Direniş!"

ANI PACHEN
(1933-2002)

Ani Pachen, Budist bir rahibe, Tibetli bir özgürlük savaşçısı ve siyasi bir mahkumdu. Tibet'in doğusunda Kham'da Gonjo'nun Pachen Dolma yöresinde, Lemdha kabilesi reisinin tek çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Genç yaşlarından itibaren içinde doğduğu siyasi yaşamdan ziyade, ruhani yaşama ilgi duyuyordu. 17 yaşındayken, görücü usulü ile bir başka kabile reisinin oğluyla evlendireleceği yönündeki planlardan haberdar oldu ve bir manastıra kaçtı. Manastıra, at üstünde tam üç haftada ulaşabilmişti.

Burada Budist bir rahibe olacak ve babasının 1958'de ölümüne kadar, sekiz yıl boyunca bu manastırda yaşayacaktı. Tibet'in Çin tarafından işgali sırasında, şiddet karşıtı Budist öğretilerini bir kenara bırakarak, halkın silahlı direnişine liderlik etti. Genç bir kız iken, babası ona at binmeyi ve silah kullanmayı öğretmişti. Bu mücadelede, "Büyük Cesaret Rahibesi Ani Pachen" adı altında etkili bir gerilla lideri oldu. Altı yüz atlı savaşçısıyla birlikte, birkaç ay boyunca Çin ordusunun ilerleyişini durdurmayı başaracaktı. Fakat sonunda yenildiler ve Ani Pachen 1959'un sonlarında yakalandı.

Bundan sonraki yirmi bir yıl boyunca Ani Pachen, bir siyasi mahkum olarak insanlık dışı koşullarda yaşadı. İnancına bağlı kaldığı ve Dalay Lama'yı lider olarak tanımaya devam ettiği için işkence görmüştü. Sürekli olarak dövülmekteydi. Bir

ara, tam bir hafta bileklerinden asılı tutuldu. Bir yıl boyunca da, ayaklarından zincirlenmiş olarak yaşadı. Dokuz ay karanlık bir hücrede tutuldu. 1970 yılında ise, birçok arkadaşının ve başka Tibetlilerin tutulduğu, Tibet'in başkenti Lhasa'daki Drapchi hapishanesine nakledilecekti. Buranın korkunç koşullarında, idam edilmeyen mahkumların pek çoğu açlıktan öldü. Ani Pachen bu hapishanede iken, Lhosa'nın yakılıp yağmalanan üç büyük manastırından (Drepung, Sera ve Ganden) yükselen dumanlara tanıklık edecekti.

Ani Pachen, Ocak 1981'de serbest bırakıldıktan sonra da Çin işgaline karşı çıkmaya devam etti. Lhasa'da kaldı ve 1987-1988 yıllarında, Drepung, Sera ve Ganden Manastırları'nda yerlerinden edilen rahiplerin yönlendirdiği, Tibetlilerin insan hakları ve Çinlilerin Tibet'i terketmesi için yapılan üç büyük gösteride yer aldı.

Ani Pachen, yeniden tutuklanacağını öğrenince Nepal sınırına kaçtı. Yolunu kaybetti ve kendisini misafir edecek bir köylü bulana kadar karlı bölgede dört gün boyunca dolaşmak zorunda kaldı. Bir rehber buldu ve Nepal'e ulaşmak için yirmi beş günlük bir yol katetti. Sonunda, Dalay Lama'nın da sürgün olarak yaşadığı Hindistan'ın Dharamsala kentine varmıştı. Burada Dalay Lama'nın huzuruna alındı. Bu karşılaşma, tüm o zorluklar içinde daima muhafaza ettiği bir hayalinin gerçekleşmesiydi.

Bir Amerikan yazarın yardımlarıyla, 2000 yılında otobiyografisini yayımladı. Bu kitapla geniş bir batılı okuyucuya ulaştı. Bundan sonraki iki yıl boyunca, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'yı gezerek konferanslar verdi ve Tibetlilerin yaşadığı zorluklara karşı destek istedi. Hapishane koşullarından kaynaklanan kalp sorunları nedeniyle 2002 yılında öldü.

"Burada pek çok insan, hayvanların içinde bulunduğu tehlikeli koşullarla ilgileniyor. Bu iyi bir şey; fakat ben, bütün bir kültürün karşı karşıya olduğu hayati tehlikeler hakkında konuşuyorum. Tibet kültürü, tükenmenin eşiğindedir."

DJAMILA BOUHIRED

(1935)

Djamila Bouhired, Cezayirli bir milliyetçi, Arap bir müslüman ve feministtir. Sömürge yönetimine karşı mücadele etmiş, esir düşmüş, işkence görmüş, ölüm cezasına çarptırılmış ve daha sonraları serbest bırakılmıştır. Djamila, Cezayir'in başkenti Cezayir-Casbah'ta orta sınıf bir alilenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş ve Fransız okulunda eğitim görmüştü. Bir öğrenci aktivist iken, Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne (FLN) katılmış, sonraları FLN'nin komutanı Yacef Saadi'nin irtibat görevlisi ve kişisel asistanı olmuştu.

1957 yılında, Cezayir'in uzun ve kanlı bağımsızlık savaşı sırasında, bir dizi silahlı şehir gerillasının saldırısına ve FLN'in genel grev çağrısına karşılık olarak Fransız askerleri, başkent Cezayir'i kontrol altına almışlardı. Peçeli kadınlar, erkeklere göre direniş faaliyetlerini çok daha kolay sürdürebiliyorlardı. Djamila ve diğer kadınlar Casbah'da mitingler düzenleyerek, yedi günlük greve devam edilmesi çağrısında bulundular. Djamila, ateşli bir konuşmacıydı. Yerel Casbah şivesi ile konuşabilmesi ise, onun için bir başka avantajdı.

Djamila, 1957'nin Nisan ayında, direnişçilerle Fransız askerleri arasında çıkan bir çatışma sırasında omzundan vuruldu. 30 Eylül 1956'da da yakalandı ve on bir insanın öldüğü, beş kişinin yaralandığı "Süt Barı" sabotajındaki bombayı koymakla suçlandı. Tutuklanmasından sonra, on yedi gün boyun-

ca işkence görmüştü. İsyancı hareketin bir kuryesi olduğunu kabul etti, ancak bombalamalarda yer aldığı iddiasını reddetti. Ayrıca Yasef Saadi'nin saklandığı yeri söylemeyi de reddetmişti.

Mahkemede Fransız avukat Jacques Verges tarafından savunuldu. Djamila, mahkemeyi masumiyetine inandırmak yerine, bizzat mahkemenin kendisini yargılama hakkına meydan okuyacaktı: "Doğru olan şu ki, ben ülkemi seviyorum ve onu özgür bir ülke olarak görmek istiyorum. Bu, ama sadece bu nedenle, siz bana işkence yaptınız ve beni ölüme mahkum edeceksiniz. Fakat unutmayın ki, bizi öldürdüğünüzde, kendi ülkenizin özgürlük geleneğini de öldürmüş olacaksınız". Djamila, terörizm ile suçlandı ve ölüm cezasına çarptırıldı: Fakat Verges tarafından başlatılan bir medya kampanyası, kararın dünya çapında kınanmasını sağladı. İdamı durduruldu: Djamila, artık antikolonyal direnişin uluslararası sembolü olmuştu.

Cezayir 1962'de bağımsızlığını kazandığında, o da serbest bırakıldı. Ertesi yıl, Arap ülkelerini bir halk kahramanı gibi dolaştı. Jacques Verges ile evlendi ve iki çocukları oldu.

Ne yazık ki, kadınların savaşa katılımı, kadınların bağımsız Cezayir'de hak kazanımlarına yol açmamıştı. 1971'deki bir konuşmasında Djamila şöyle diyecekti: "Biz hâlâ, yeni ülkemizi yaratmak için mücadele ediyoruz, tahrip olmuş aileleri yeniden oluşturmak, kimliğimizi bir ulus olarak korumak için. Gelecekte, belki de öyle bir noktaya varacağız ki, erkekler ve kadınlar çok daha dostane bir temelde yaşayacaklar. Umarım öyle olur".

1981'de, o ve diğer kadınlar, hükümet tarafından önerilen muhafazakar aile yasasına karşı sokaklara döküldüler. Önerilen tasarı o sıralarda geri çekildi, fakat hükümet üç yıl

sonra benzer bir aile yasasını kabul etti. 1992 yılında Djamila, kadınları babalarının ya da kocalarının kontrolü altına sokan Aile Yasası'na karşı da gösteriler düzenleyecekti.

"Ölüm cezasına çarptırıldığım gün, hayatımın en güzel günüydü. Çünkü dünyadaki en güzel amaç uğruna ölmek üzereydim".

ANGELA DAVIS
(1944)

Angela Davis, bir Afro-Amerikan aktivist ve entelektüeldir. Hapishanede kaldığı dönemlerde, cezaevi-endüstri kompleksine yönelik kampanyalara öncülük etmiştir. Angela, Amerika Birleşik Devletleri'nde ayrımcı yasaların yürürlükte olduğu Birmingham, Alabama'da dünyaya geldi. Çocukluğundan beri her zaman hevesli bir okur olmuştu. Liseyi, sosyalizmle tanışıp bir aktivist olacağı New York'ta okudu. Massachusetts-Waltham'da, Brandeis Üniversitesi'nden aldığı bursla, üniversitedeki üç siyah öğrenciden biri oldu. Daha sonra Avrupa'da felsefe okudu. Amerika'daki felsefe öğrenimi sırasında Marksist Herbert Marcuse'nin öğrencisiydi. Berlin'de Humboldt Üniversitesi'nde doktora yaptı.

1960'lı yıllarda Angela, SNCC'de (Şiddet Karşıtı Öğrenci Koordinasyon Komitesi) ve Siyah Panterler'de aktif olacaktı. "Kız kardeşlerim" diyordu, "eğer beyaz adamın bizleri topuklarımızdan cehennemin derin karanlık çukurlarına sürüklediği konusu gibi basit bir olguda bile anlaşamayacaksak, ne üzerinde anlaşacağız? Bu beyaz şeytana karşı birleşmek zorundayız. Birlikte, beyaz Amerika'yı yenebilir ve Siyah İktidar'ı yükseltebiliriz!"

Her ne kadar Stokely Carmichael ekibinin "beyaz adamın icadı" olarak reddettikleri komünizmi benimsemiş de olsa, Siyah İktidar politikasının militanlığı ve tutkusu onu kendi-

sine çekmekteydi. 1969 yılında, California Üniversitesi'ndeki öğretim üyeliği görevinden, aktivizmi ve Komünist Parti'ye üyeliği nedeniyle kovulmuştu. Ancak kamuoyu baskısı, üniversiteyi onu yeniden istihdam etmeye zorlayacaktı.

Angela, California'da tutuklu George Jackson ve diğer Afro-Amerikan siyasi tutukluların serbest bırakılması ile ilgili kampanyada aktif görev aldı. 7 Ağustos 1970'de, hükümlüleri serbest bıraktırma amacıyla, Üst Mahkeme Yargıcı Harold Haley, California-Marin County'de başka rehinelerle birlikte mahkeme salonundan kaçırıldı ve öldürüldü. Bu eylemde, George'un erkek kardeşi Jonathan'ın da aralarında olduğu üç kişi daha öldürülmüştü. Angela, silahlar onun adına kayıtlı olduğu için soruşturmaya dahil edildi. İki ay boyunca polisten kaçmak zorunda kaldı ve FBI'in En Çok Aranan On Kişi Listesi'nde yer aldı.

Geniş yankı uyandıran dava ve büyük bir uluslararası "Angela Davis'e Özgürlük" kampanyasının ardından, on sekiz ayını hapishanede geçirdikten sonra, tümüyle beyazlardan oluşan bir jüri tarafından beraat ettirildi. Hapisanede geçirdiği süre, Angela'nın sonradan "Ceza Endüstrisi" olarak adlandırdığı büyük ölçüde özelleştirilmiş ve sürekli olarak büyüyen ABD cezaevi sisteminin ortadan kaldırılmasına yönelik aktivizmini ateşleyecekti. Ayrıca, Irkçılığa ve Siyasi Baskılara Karşı Ulusal İttifak'ın da kurucusu olmuştu. 1980 ve 1984 yıllarında, ABD başkan adayı Komünist Parti lideri Gus Hall ile birlikte başkan yardımcısı adayı oldu.

1998 yılında Eleştirel Direniş'in kurulmasına katkıda bulundu. Bu uluslararası hareket, insanları demir parmaklıklar ardına atmanın ve kontrol altında tutmanın toplumun güvenliği için zorunlu olduğu inancına meydan okuyarak, cezaevi endüstrisine son vermeyi amaçlıyordu. Hareket, toplulukların

istikrarlı bir şekilde varlıklarını sürdürebilmesi için, cezaevinden çok, gıda, barınma ve özgürlük gibi temel ihtiyaçların yerine getirilmesine ihtiyaç olduğuna dikkat çekmekteydi. "Hapishaneler ve cezaevleri, insanı ezen ve –tıpkı hayvanat bahçesinde olduğu gibi– onları sahiplerine karşı itaatkar, ancak birbirlerine karşı tehlikeli birer hayvan haline dönüştürmek için inşa edilmiştir".

Angela, ırkçı politikalar, kurumsallaşmış ırkçılık ve feminizm gibi konulara ilişkin bir çok kitap ve bir otobiyografi yayımladı. Halen California Üniversitesi'nde profesör olarak çalışmakta ve uluslararası konferanslar vermeye devam etmektedir.

"Bir anneden, çocuğunu yanmakta olan bir evden nazikçe çekip almasını bekleyemezsiniz."

"Radikal, en yalın biçimde, 'şeyleri kökünden kavramak' anlamına gelir."

"Devrim ciddi bir şeydir, bir devrimcinin hayatındaki en ciddi şeydir. İnsan kendisini bir mücadeleye adadığı zaman, bu ömür boyu olmalıdır".

LEYLA HALİD
(1944)

Leyla Halid, bir hava korsanından politikacıya dönüşmüş, Filistinli bir özgürlük savaşçısıdır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler tarafından İsrail için ilhak edilen Hayfa'da doğmuştur. İlhak sonrası mücadele sırasında, Leyla'nın ailesi, politik olarak aktif babalarını arkada bırakarak, Lübnan'daki bir mülteci kampına kaçmak zorunda kalmıştır. Leyla, henüz on beş yaşındayken kendisini silahlı mücadeleye adamış ve daha sonra Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) adını alacak olan harekete katılmıştır.

Leyla, ilk kez, 1969'da, FHKC'nin İsrail'in Amerika büyükelçisinin içinde olduğunu sandığı Roma-Atina seferli yolcu uçağını kaçırdı. Leyla, ayak basmasının yasak olduğu Hayfa üzerinde uçmasını pilota emretti ve uçağı Şam'a indirdi. Rehin alınmış olmalarına rağmen, yolculardan hiç kimse zarar görmemiştir ve daha sonra uçak havaya uçurulmuştur.

Uçak kaçırma eyleminden sonra, Leyla'nın resmi uluslararası planda yaygınlaşacak ve Leyla istemeden silahlı mücadelenin poster kızı haline gelecektir. Kimliğini gizlemek için, genel anestezi olmadan, çene ve burnunu değiştirmek amacıyla altı plastik cerrahi işlem geçirmiştir. "Kendi varlığımdan daha yüksek ve daha asil bir amacım var, bu öyle bir amaç ki, bütün özel çıkar ve sorunlar ona tabi olmalıdır."

Leyla, 1970 yılında, yeni yüzüyle ikinci bir uçak kaçırma

görevini üstlenir. O ve bir yoldaşı, Amsterdam'dan kalkan El Al jetinin kokpitine zorla girmeye çalışırlar. Dişleriyle el bombasının pimini çıkaran Leyla, kaptana içeri girmelerine izin vermesini emreder. Fakat İsrail güvenlik görevlisi, yoldaşını vurduktan sonra Leyla'nın başına bir darbe indirir ve Leyla bilincini kayber.

"Uyandığımda bağlıydım ve tekmeleniyordum. Yolcular bağırıyordu; bir kadının çığlığını duydum, 'Kan dökmeyi durdurun'. Fakat biz çok sıkı talimat almıştık: Yolculara zarar vermeyin. Sadece kendinizi savunun. Ben uçağı havaya uçurmak istemedim. Bomba, sadece gözdağı vermek içindi".

Uçak Londra'ya iner ve Leyla yirmi sekiz gün gözaltında tutulur. Daha sonra Başbakan, FHKC'nin elindeki batılı rehineler karşılığında Leyla'yı serbest bırakacaktır.

Leyla, bundan sonra da özgürlük için savaşmaya devam etti. Önce bir aktivist olarak Filistin'e döndü ve sonrasında FHKC politikacısı olarak Filistin Ulusal Konseyi'nde görev aldı. Onun politikası hâlâ radikaldi ve İsrail'in 1967'den beri işgal ettiği topraklardan çekilmesini savunuyordu. "Bu bir barış süreci değil. Bu, güçler dengesinin bizim değil, İsrail'in lehine olduğu politik bir süreç. Onların elleri çok güçlü, Filistinlilerin ise güvenecekleri hiçbir şey yok..."

Leyla, uluslararası forumlarda düzenli olarak konferanslar vermekte ve Ürdün'de ailesi ile birlikte yaşamaktadır.

> "Başlangıçta bütün kadınlar, silahlı mücadelede erkeklerle eşit olabileceklerini kanıtlamak zorundaydılar.
> Bu yüzden biz görünüşümüzle bile erkekler gibi olmak istedik. Artık biz kadınların, erkekleri taklit ederek kendimizi kanıtlamamızın gerekli olduğunu düşünmüyorum.
> Ben şunu öğrendim ki, bir kadın savaşçı, özgürlük savaşçısı

ve politik aktivisit olabilir ve bir kadın aynı zamanda sevebilir, sevilebilir, evlenebilir, çocuk sahibi olabilir ve anne olabilir... Devrim aynı zamanda hayat demektir; hayatın her alanı".

ANNA MAE AQUASH
(1945-1975)

Bir eğitimci ve bir protestocu olan Anna Mae Aquash, Amerikan Kızılderili hareketinin en aktif ve önde gelen kadın üyelerinden biriydi. Kanada'da, Nova Scotia'nın Mi'kmaq bölgesinde büyüdü. 11 yaşındayken, bir karma okula başladı. Sonraları, okul yıllarının acımasız ırkçı hakaretler ve bayağı dokundurmalarla mahvolduğunu söyleyecekti. Anna Mae dokuzuncu sınıfta iken, annesi, onu ve kardeşlerini terk etmişti. Anna Mae de o zaman okulu bırakacak ve Maine'de meyve ve patates hasatlarında çalışacak yıllık göç akınına katılacaktır.

Anna Mae çok geçmeden Boston'da fabrika işçisi olmuştu. 1965 yılında bir başka Mi'kmag olan Jake Maloney ile evlendi. Evlilikleri çok uzun sürmedi, ama iki kızları oldu. 1969 yılında Boston Kızılderili Konseyi'nin kuruluşuna katıldı. Amerikan Kızılderili Hareketi'nin 1970 yılının Şükran Günü'nde, Mayflower II. kutlamasına rastgetirilen protestosuna katıldı. Bu protesto, onun yerli hakları için çalışmaya bağlılığını daha da güçlendirdi.

İki kültürlü eğitim projelerine dahil oldu. 1972'de hayat arkadaşı Nogeeshik Aquash ile birlikte, Trail of Broken Treaties[4] yürüyüşünde ve Kızılderili İşleri Bürosu binasının işgalinde görev almak üzere Washington'a gitti.

Bir sonraki yıl, Anna Mae AIM'in yetmiş bir gün süren Wounded Knee silahlı işgaline katıldı. İşgal sırasında,

4) Bkz. sözlük

Nogeeshik ile geleneksel bir Lakota töreniyle evlendiler. 1974 yılında ayrıldılar ve Anna Mae AIM'in Minnesota'daki ulusal ofisinde çalışmaya başladı. Böylece, Amerika Birleşik Devletleri genelinde seyahat eden, protestolara katılan, bağış toplayan ve eğitim programlarının oluşturulmasına yardımcı olan saygın bir organizatör oldu. Hareketin liderleri Leonard Peltier ve Dennis Banks'a yakın olan Anna Mae, AIM basamaklarında hızla yükseldi.

Anna Mae, Wounded Knee işgali yeri olan Pine Ridge bölgesine 1975'te geri dönmüştü. Aynı yılın 26 Haziran'ında ise, bu bölgede iki FBI ajanının ve bir AIM destekçisinin öldürüldüğü bir çatışma patlak verdi. FBI, Anne Mae'nin cinayetlerle ilgili bilgisi olduğunu düşündü ve 1975 sonbaharında onu iki kez tutukladı. Anna Mae, bir FBI ajanının kendisine, "işbirliği yapmadığı takdirde bir yıl içinde öleceğini" söylediğini iddia etmişti. Başına daha kötü şeyler gelmesinden korkarak yer altına çekildi.

24 Şubat 1976'da Anna Mae'nin cesedi, Pine Ridge Bölgesi yakınlarında bulundu. FBI görevlilerinin de hazır bulunduğu otopsisinde, "donarak öldüğü" tespit edildi. Elleri kesilerek, parmak izi için FBI'a gönderildi ve cesedi herhangi bir gömülme izni olmadan, kimsesizler mezarlığında belirsiz bir yere gömüldü.

FBI, cesedin Anna Mae'ye ait olduğunu ilan edince, ailesi yeni bir otopsi daha talep etti. Bu ikinci bağımsız otopsi ortaya çıkardı ki, Anna Mae, .32 kalibrelik bir mermi ile başının arkasından vurulmuştu. Olayı örtbas etmekle suçlanan FBI, cinayetle herhangi bir ilgisinin olduğunu reddetti ve Anna Mae'nin, şüpheli bir muhbir olduğu gerekçesiyle AIM tarafından öldürülmüş olduğu üzerine bir spekülasyon yarattı.

Öldüğünde sadece 30 yaşında olan Anna Mae, yerli direnişin sembolü olarak hâlâ yaşıyor.

"Bu beyaz insanlar, bu ülkenin kendilerine ait olduğunu düşünüyorlar. Fakat sadece, bizlere göre sayıca daha fazla oldukları için iktidarı ellerinde tuttuklarını fark edemiyorlar. Bütün ülke, 1500'lerde buraya gelen bir avuç kaba saba seyyah ile değişti. Bir avuç kaba saba Yerli de aynı şeyi yapabilir ve ben bunlardan biri olmayı amaçlıyorum".

ASSATA SHAKUR
(1947)

Assata Shakur, sürekli olarak FBI'nin hedefinde olmuş bir siyasi kaçak ve siyah aktivisttir. New York'ta Queens-Joanne Byron'da dünyaya gelmiştir. Annesi ve babası, 13 yaşındayken boşanmışlar ve Assata Shakur da, farklı zamanlarda başka başka insanlar tarafından büyütülmüştür. Kuzey Carolina'daki büyükannesi, büyükbabası ve lise diploması almasına yardımcı olan teyzesi bu kişilerdendir.

Üniversiteye gittiğinde, Siyahlara ilişkin müfredatın eksikliğini protesto ederken suç işlediği gerekçesiyle ilk kez 1967 yılında tutuklanmıştı. Aktivist öğrenci arkadaşı, Louis Chesimard ile evlendi, fakat toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili anlaşmazlıklar nedeniyle 1970 yılında boşandı. Adını Assata Shakur olarak değiştirerek Siyah Panter Partisi, Siyah Kurtuluş Ordusu ve Yeni Afrika Cumhuriyeti'nde yer almıştı. Yoksul çocuklara ücretsiz kahvaltı sağlayan bir programa katılmış ve Siyahların tarihini, beyaz versiyonunu nesnel bir gerçek olarak öğrenerek büyüyen Siyahlara öğretme işinde yoğunlaşmıştı.

Siyah Panterler'in bir dizi banka soygununda yer aldığı iddiasının ardından, Assata Shakur, 1971'de ülke çapındaki insan avının hedeflerinden biri haline gelecekti. Sonunda 1972'de yakalanacak, ama kendisine karşı herhangi bir suçlama yöneltilmeyecekti.

1973 Mayıs'ında Zayd Shakur, Sundiata Acoli ile birlikte, New Jersey'de bir asker tarafından, kırık spot lambası ile araba sürdüğü gerekçesiyle durduruldu. Zayd'ın arabadan inmesi istendi ve bir anda çatışma çıktı. Zayd ve asker ölürken, Assata elleri başının üstünde olmasına rağmen göğsünden vurularak yaralanmıştı. İzleyen dört yıl boyunca, Shakur göz altındaydı ve 1971-1973 yılları arasında dahil olduğu iddia edilen çeşitli olaylara bağlı çeşitli suçlamalar dolayısıyla yargılandı. Bu suçlamalar; banka soygunları, adam kaçırma, cinayete teşebbüs ve otobandaki çatışmayla ilgili sekiz ayrı olayla ilgiliydi.

1977 yılındaki son duruşmada, Assata'nın cinayet ve saldırı suçları sabit bulundu ve ömür boyu hapse mahkum edildi. Karar açıklandığında, "bu duruşmanın bir parçası olduğum için utanç içindeyim", "ırkçı" jüri "bir kadını mahkum etmeye kadar varabildi" diyecekti.

Assata birçok hapishane gezdi ve kızını (yargılama sırasında hamileydi) Queens'teki Elmhurst Genel Hastanesi'nin psikiyatri servisinde dünyaya getirdi. Yeni doğmuş bebeği hemen elinden alındı. Assata'nın bundan sonraki altı yıldaki tutukluluk koşulları korkunçtu. BM İnsan Hakları Komisyonu, Assata'nın gördüğü muamelenin "bir mahkum için son derece uygunsuz olduğu"na ve bir politik aktivist olarak onun, FBI'nin Karşı İstihbarat Servisi'nin (COINTELPRO) yürüttüğü kontrgerilla kampanyasının hedefi haline getirildiğine dikkat çekti.

1979'da, Siyah Kurtuluş Ordusu'nun dört üyesi, onun kaldığı hapishaneye girerek Assata'yı kaçırdı. Gizledikleri silahlarla hapishane gardiyanlarını rehin aldılar ve bir kamyonetle Assata'yı da alarak hapishaneden ayrıldılar. Assata, birkaç ay boyunca kaçak olarak yaşadı. FBI'nin, New York-New Jersey

bölgesinde "aranıyor" ilanları yayınlamasına karşılık olarak destekçileri, "Assata Shakur Hoşgeldin" posterleri astılar. Assata, daha sonra siyasi sığınmacı olmak üzere 1984'te Küba'ya kaçtı.

2005 yılında, FBI, Shakur'u "iç terörist" ilan etti ve yakalanması için yapılacak yardım karşılığında verilecek ödülü 1 milyon dolara yükseltti. Bu durum, onu, yirmi yıl boyunca nispeten özgürce yaşadıktan sonra, tekrar yer altına geçmeye mecbur etti.

"Şu anda bu gezegende insanın onuru ile yaşamasının tek yolu mücadele etmektir".
"Sadece güçlü olanlar delirir. Zayıflarsa yalnızca ayak uydurur."

BRIGITTE MOHNHAUPT
(1949)

Brigitte Mohnhaupt anti-emperyalist ve anti kapitalist bir şehir gerillasıdır. Eylemleriyle Batı Almanya'yı sarsan Kızıl Ordu Fraksiyonu'nun bir lideriydi. Batı Almanya'da Rheinberg'de dünyaya gelmişti. 1967'de Münih'te felsefe okurken, yerel komün faaliyetlerine dahil oldu ve 1960'lar öğrenci hareketinin önemli figürleriyle tanıştı. ABD Kültür Merkezi'nde Vietnam Savaşı'nı protesto etti. Devrimci hastalardan oluşan ve hastalıkların sebebinin kapitalizm olduğuna inanan bir grubun, Sosyalist Hastalar Kolektifi'nin (SPK) bir parçası oldu; "Sistem bizleri hasta yaptı. Bu hasta sistemi yok etmek için, ona ölümcül bir darbe indirelim".

SPK'nın 1971 yılında önemini yitirmesinin ardından Brigitte, militan şehir gerilla grubu olan Kızıl Ordu Fraksiyonu'na katıldı. Vietnam Savaşı'na, Batı Alman kapitalizmine ve ülkenin elitlerinin faşist eğilimlerine öfke duyan Kızıl Ordu Fraksiyonu, bombalama, soygun ve cinayetler örgütlemişti. Eylemlerine karşı devletin baskıcı tepkisinin devrime yol açacağını umuyorlardı. Brigitte bunların örgütlenmesi, lojistiği ve silah teminine yardım ediyordu.

1972'de Berlin'de tutuklanacak ve bir suç örgütüne dahil olmak, sahte kimlik belgesi düzenlemek ve yasadışı silah bulundurmaktan hapis cezasına çarptırılacaktı. Kızıl Ordu Fraksiyonu'nun (RAF) kurucu üyelerinden Ulrike Meinhof'un

hapiste ölümünden kısa bir süre sonra, Birgitte, Stanheim Hapishanesine gönderilmeyi talep etmiş ve bu talebi kabul edilmişti. Aralarında Gudrun Ensslin ve Andreas Baader gibi liderlerin de bulunduğu birçok RAF üyesi, Stanheim'de tutuklu olarak bulunmaktaydılar. Hapishanede olduğu dönemde Brigitte'in RAF lideri olmak için eğitildiğine inanılmaktaydı.

1977 yılının Şubat ayında serbest kalan Birgitte, hemen yer altı faaliyetlerine girişti ve ikinci kuşak RAF lideri oldu. Baş federal savcı Siegfried Buback ve banker Jürgen Ponto suikastlerinde görev aldı. 5 Eylül 1977'de RAF, o sırada Alman İşverenler Derneği Başkanı olan eski SS subayı Hanns-Martin Schleyer'i kaçırdı. Olaylar, takip eden dönemde "Alman Sonbaharı" olarak bilinen bir ulusal krize yol açacaktı.

Schleyer'in hayatı karşılığında RAF, örgüt tutuklularının serbest bırakılmasını talep etmişti. Fakat, 18 Ekim 1977'de Ensslin, Baader ve diğer RAF tutuklusu Jan-Carl Raspe hücrelerinde ölü olarak bulundular. Buna tepki olarak da Schleyer öldürüldü.

Brigitte, 1978'de Hırvatistan'da tutuklandı; fakat Batı Almanya'nın, onun iadesi karşılığında Hırvat siyasi kaçakları serbest bırakmayı reddetmesi üzerine serbest bırakıldı. 1981'de, Avrupa'daki Amerikan Kuvvetleri Komutanı General Frederick Kroesen'i tanksavar ve el bombası ile öldürme girişiminde yer aldı.

Brigitte 1982'de, Frankfurt yakınlarındaki bir ormanda bulunan RAF'm gizli silah deposuna girerken Batı Alman polisi tarafından yakalandı. Polis, bölgeden birilerinin tesadüfen bulduğu depoya ilişkin bir istihbaratı değerlendirerek, iki haftadan beri o yöreyi kontrol altında tutmaktaydı. 1985'te "Almanya'nın en belalı ve tehlikeli kadını" olarak adlandırılan Brigitte, beş kez ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı.

Mahkumiyetinden sonra, RAF'ın mücadeleye devam edeceğini ilan etti. Yedi yıl sonra, 1998'de Brigitte'in de desteklediği bir kararla, RAF şiddet taktiklerini terk edecek ve grup dağılacaktı.

Brigitte, hapisteyken hiçbir röportaj vermemiş ve hiçbir zaman af istememişti. Yirmi dört yıl yattıktan sonra, şartlı tahliyesi için uygun koşullar oluştu. Onun serbest kalabileceği ihtimalinin doğması, Almanya'da çok şiddetli tartışmalara yol açtı. Kimileri onun, Nazi savaş suçlularından bile daha fazla hapis yattığını söylerken, diğer bazıları ise, yaptığı eylemlerden dolayı hiçbir pişmanlık duymaması nedeniyle serbest bırakılmasına itiraz ediyordu. Stuttgart mahkemesi, şartlı tahliye kararını onayladı ve 2007 Mart ayında serbest bırakıldı.

"Devrim der ki: Vardım, varım, yine var olacağım"
—Kızıl Ordu Fraksiyonu'nun son bildirisi

SYLVIA RIVERA
(1951-2002)

Sylvia Rivera, Porto Rikolu, Venezüellalı ve Meksikalı kökenleri olan bir Amerikan transgender aktivistti. Mendoza'da doğmuş, ancak on yaşındayken evini terk edip, New York sokaklarında kadın kıyafetiyle yaşayıp çalışmıştı. Sylvia, diğer genç seks işçileri ve travestiler, şiddete ve polis vahşetine maruz kalmış, sık sık tutuklanarak hücrelerde dövülmüş ve tecavüze uğramışlardı. Bu baskılar, günümüzdeki eşcinsel hakları hareketi için bir katalizör işlevi görecek olan Stonewall Ayaklanmasına yol açacaktı.

O sıralarda Stonewall Inn, farklı ırklardan insanların varlığından kaynaklanan çeşitliliği ile Greenwich kasabasında popüler bir eşcinsel barı idi. Bar, düzenli olarak polis tarafından basılıyor ve kadın müşteriler, "kadın kıyafeti"nin en az üç parçasını giymedikleri ve erkekler de kadın kıyafetleri giydikleri için tutuklanıyorlardı. 1969 Haziran'ında Polis, Inn'i bastı, fakat bu kez müşteriler bu baskına çatışarak karşılık verdiler. Sylvia Rivera, polise ilk şişeyi fırlatan kişiydi. Ardından molotof kokteylleri atıldı ve bir parkmetre, polisleri geri püskürtmek için kullanıldı. Müşteriler, taciz olmaksızın kendileri gibi olma hakları için mücadele ederken, kalabalık polisi en az kırkbeş dakika boyunca içeride sıkıştırdı. Sylvia'nın, nihayet devrimin geldiğini hissettim şeklindeki sözleri sık sık kullanılmıştır.

1970 yılında Sylvia, Eşcinsel Kurtuluş Cephesi ve Eşcinsel Aktivist İttifakı'nın (GAA) kurucu üyelerinden olmuş ve New York'ta eşcinsel hakları yasa tasarısının kabul edilmesi için yürütülen kampanyaya da katılmıştı. Sylvia, hiçbir zaman ana akıma uyum sağlamaya teşebbüs etmezdi. Örneğin tasarıyla ilgili gizli oturuma zorla girmeye kalkarken, üzerinde kadın elbisesi ve topuklu ayakkabılar vardı. GAA, trans bireylerle ilgili meseleleri, daha kabul gören bir konum kazanmak ve daha "normal" görünmek amacıyla kampanyanın kapsamından çıkardı. Hayal kırıklığı ve hüsrana uğrayan Sylvia, GAA'dan uzaklaştı.

Aynı yıl, Afro-Amerikalı transeksüel aktivist Marsha P. Johnson ile birlikte, Sokak Travestileri Eylem Devrimcileri (STAR) adında bir grup kuracaktı. STAR, transseksüel hakları için mücadele ediyor ve aynı zamanda evsiz transseksüel gençliğin barınma ihtiyacı için bir STAR evi açılması gibi pratik hedefler için de çalışıyordu. STAR'ın faaliyetleri iki yıl boyunca sürdü ve New York'ta kendi türünün ilk örneği oldu. Daha önemlisi STAR, Siyah Panterler gibi diğer siyah gençlik gruplarıyla da ittifaklar kurmuştu.

1970'lerin sonlarında Sylvia, evsizlik ve kötü madde kullanımına ilişkin sorunları nedeniyle parasız kalmıştı. 1997 itibariyle ise, STAR'dan esinlenerek ve onu temel alarak kurulan ve aynı zamanda transseksüel insanlar tarafından işletilen Transy Evi Kolektifi'nde yaşıyordu. Burada, transseksüel gençlik için destek sağlamış, aktivizme yeniden başlamış ve 2000 yılında STAR'ı reforme etmişti. İnsan Hakları Komisyonu'nun trans problemlerini daha kapsamlı olarak ele alması gibi hedefleri doğrultusunda çalışmaktaydı.

Sylvia Rivera karaciğer kanserinden öldü. Ama ölümünden birkaç saat önce bile hasta yatağında diğer aktivistlerle

birlikte toplantılar yapmaktaydı. O, cesurca yaşamboyu aktivistlik yapmıştı. Sadece ana akım heteronormatif toplumdan dışlananların hakları için değil, aynı zamanda ana akım eşcinsel hareketinden dışlananlar –farklı renkten bireyler, düşük gelirli eşcinseller, trans'lar ve evsiz gençler– için de mücadele vermişti. Daha sonra onun anısına, "geliri veya ırkı ne olursa olsun bütün insanların taciz, ayrımcılık ve şiddetle karşı karşıya kalmaksızın kendi cinsel kimliklerini özgürce belirleme ve ifade etme hakkını güvence altına almak" üzere Sylvia Rivera Hukuk Projesi oluşturuldu.

OLIVE MORRIS
(1952-1979)

Kısa süren yaşamı boyunca bir siyah kadın hareketi aktivisti, medeni haklar savunucusu ve siyah topluluk sözcüsü olan Olive Morris, aynı zamanda ırkçılık karşıtı aktivizm ve Güney Londra'daki ev işgalciliği kültürü için ilham verici bir öncüydü.

Annesi ve babasıyla tekrar beraber olabilmek için, sekiz yaşlarındayken Batı Hint Adaları'ndan İngiltere'ye gitmişti. On yedisindeyken Olive, bir siyah adamın ve ona yardım etmeye çalışan bir grup genç arkadaşının, Brixton'da polis tarafından taciz edildiğine tanık oldu. Bu olay onun tutuklanmasına ve ardından polis tarafından dövülmesine yol açtı. Bu, onun baskıya karşı mücadelede ilk kez yer alması değildir; ama yine de bu olaya, onun kamusal olarak tanındığı ilk olay olarak referans verilir.

Olive, Brixton Siyah Panterler Hareketinin bir üyesi, Asya ve Afrika Kökenli Kadınlar Örgütü'nün ve Brixton Siyah Kadınlar Grubu'nun kurucu üyesiydi. Aynı zamanda siyah topluluğun kitapçısı Sarbarr'ı kurmak için diğer insanlarla dayanışma içinde çalışmıştı.

Olive, özellikle İşgalciler El Kitabı'nın 1979 baskısının kapağında yer alan ikonik fotoğrafından sonra, Brixton'daki ev işgali hareketinin sembol ismi olmuştu. 1972'de o ve arkadaşı Liz Obi, o zamanlar Lambeth'teki birçok genç siyah gibi ev-

sizdiler ve çok az paraları vardı. 121 Railton Caddesinde, bir çamaşırhanenin üstünde bulunan özel mülke ait bir yere taşındılar. Bu, Lambeth'te ilk kez, özel mülk bir binanın başarılı şekilde işgal edilmesiydi. Kadınlar, zorla tahliye girişimlerine karşı yıllar boyunca direndiler ve birçok kez tutuklandılar. Olive ve Liz sonunda taşınmış olsalar da 121 no'lu binada işgal 1999'a kadar sürmüş ve bu, Brixton'daki en uzun süreli ev işgallerinden biri olmuştu.

1975'te Olive, üniversiteye gitmek için Manchester'a taşınacaktı. Burada, daha sonra Abasindi Kooperatifi olarak yeniden biçimlendirilecek olan Manchester Siyah Kadınlar Kooperatifi'nin kurucularından biri oldu. Grubun amacı, genç anneler için imece ve eğitim programı oluşturmaktı. Olive de siyah annelerle birlikte, çocuklarına daha iyi bir eğitim talep etmek için yürütülen kampanyada yer alırken, aynı zamanda bir Siyah kitabevinin kurulmasına da katkıda bulundu. 1979 yılında, 27 yaşındayken kanserden öldü.

Olive Morris, mücadeleci ruhun ve kararlılığın sembolü olarak Lambeth'te bir yerel kahraman olarak hatırlanır. Onun hayatı, adaletsizliğe karşı mücadeleye, toplumda eğitim ve özgüveni yükseltmeye adanmış bir hayattı. İnsanlar üzerinde büyük bir etkisi oldu ve birçok insan halen onun mirasını canlı tutmak için çalışmaktadır. Örneğin Olive'i Hatırlama Kolektifi adında bir kadınlar grubu, araştırma yapmak ve Olive'in hayatı, başarıları ve bunların gerçekleştiği toplumsal iklim konusunda bir kamusal hafıza oluşturmak için çalışmaktadır. Buradaki bilgilerin birçoğu onların sitesinden alınmıştır: http://www.rememberolivemorris.wordpress.com.

VANDANA SHIVA
(1952)

Vandana Shiva, bilgi ve ününü tüm dünyadaki çevre hareketlerine destek olmak için kullanan bir eko-feminist ve çevre aktivistidir. Hindistan'da, Himalayalar'da bulunan Dehradun'da dünyaya gelmiştir. Lisans öğrenimini fizik bölümünde, yüksek lisansını ise bilim felsefesi alanında yapmıştır.

Vandana, 1979'da bitireceği doktorası üzerine çalışırken, Chipko hareketine katıldı. Bu hareketin aktivistlerinin büyük çoğunluğu kadındı. Bunlar, ekosistemi ve yaşam kaynaklarını tahrip eden ticari kereste endüstrisinin gerçekleştirdiği ağaç katliamına, bizzat o ağaçları vücutlarıyla koruyarak karşı çıkmaya çalışıyorlardı. "Ben sık sık Chipko'yu kendi Ekoloji Üniversitem ve Chipko'nun kadınlarını da –hiç okula gitmemiş de olsalar– hocalarım olarak gördüm. Okuma-yazma, bilgi için bir önkoşul değildir. Sıradan kabile üyeleri, köylüler, kadınlar büyük bir ekolojik deneyime sahiptir. Onlar, biyolojik çeşitlilik, tohum, toprak ve su uzmanlarıdırlar. Egemen sistemlerin onların bilgi ve uzmanlığına ilişkin körlüğü, yoksul ve zayıfların cehaletine yönelik bir kanıt değildir. Bu aslında zenginlerin ve güçlülerin cehaletinin bir göstergesidir".

1982'de Vandana annesinin inek çiftliğinde Bilim, Teknoloji ve Ekoloji Araştırmaları Vakfı'm kurmak için akademik kariyerini bırakacaktı. Bu vakfın odak noktası, biyolojik çeşitliliğin korunması, temel ilkesi ise, tarlada çalışan insanların katılımıyla yapılan araştırmaların "fil dişi kulelerindeki ayrı-

calıklı akademik enstitüler"e göre daha otantik ve daha yararlı olduğu idi. Bu girişim, küresel düzeyde etkileri olan bir halk hareketine dönüşecekti. Hareket, tarım ve toprak kullanımında tek ürün kültüründen çeşitliliğe, doğa sömürüsünden sürdürülebilirliğe gidecek bir paradigma değişikliğini gerçekleştirmiş, korsan patentlere karşı çıkmış, "neem" ve "basmati" pirinci davalarını kazanmıştır. Vakfın çalışmalarının temeli, genetiği değiştirilmiş ürünlere karşı küresel direnişin inşa edilmesine yardımcı olmak üzerine şekillenmişti.

Vandana, hükümet ve sivil toplum kuruluşlarında ekoloji danışmanı olarak da çalıştı. Uluslararası Küreselleşme Forumu'nun liderlerinden biri ve alter-küreselleşme hareketi olarak bilinen "ortak kaygılar ve ortak insanlık durumu ile bağlantılı... dünyamızla ilgilenmek ve birbirimiz için şefkatli olmak üzerine şekillenmiş yeni küresel hareketlerden" biri olan küresel dayanışma hareketinin bir üyesidir. Hindistan'ın Vedik mirasında olduğu gibi, birçok geleneksel uygulamada var olan bilgeliği savunmaktadır.

1991'de Vandana, literatürde "dokuz tohum" anlamına gelen Navdanya'yı kurmuştur. Navdanya, Hindistan'da yerli tohum çeşitliliğini korumak üzere kurulmuştur. Amacı, çiftçileri işlerini tasfiye etmeye zorlayan politik ve ekonomik baskıya karşı direnme konusunda, onlara destek vermektir. Bu hareket, Gandhici özgüven, şiddet karşıtlığı ve direniş ilkelerine dayanmaktadır: "Bunun (özgürlüğümüzün) yasadışı olduğunu ima eden her yasa yasadışıdır... Onu tanımamak zorundayız. Biz, suya, tohuma, gıdaya, ilaca erişme özgürlüğümüzü savunacağız."

1993'te "Alternatif Nobel Ödülü" olarak bilinen Right Livelihood Award'ı aldı. Vandana, on beşten fazla kitap ve üç yüzün üzerinde bilimsel makalenin de yazarıdır.

"Beş büyük dev şirketin sağlığımızı ve gıdamızı kontrol ettiği bir dünyada yaşamak istemiyorum."
"Aklın tekkültürlülüğünün yanlışlarından ve indirgemeci düşüncenin yarattığı şiddetten ders almanın zamanı geldi. Kurtuluş için çeşitliliğe dönmenin zamanı geldi."
"Açgözlülük kıtlık yaratır; ve şu anda bizler bir kıtlık döneminde yaşıyoruz. Bunun için çokça düşünmeye ihtiyacımız var. Cömertçe üretebilmek için cömertçe düşünmeye ihtiyacımız var".

COMANDANTE RAMONA (1959-2006)

Comandante Ramona, hikâyesi Meksika'nın her yerinde binlerce marjinalleştirilmiş insana ilham ve umut veren, devrimci lidere dönüşmüş bir yerli bir sokak satıcısıdır. Güney Meksika'da dağlık Chiapas'ın Tzotzil (Maya Kızılderilileri) topluluğunda dünyaya gelmişti. Ramona, yaptığı nakışları, San Cristobal de las Casas'taki turistlere satarak geçimini sağlıyordu. İnsanlarının içinde yaşadığı yoksulluğun bir mücadele vermeksizin düzelmeyeceğini anladıkça yavaş yavaş politize oldu. Kendi bereketli toprakları üzerinde ihracat ürünleri yetiştirmeye zorlanan insanların %60'tan fazlası yetersiz beslenmekten muzdaripti. "Mücadele ederek ölmenin açlıktan ölmekten çok daha iyi olduğuna inanıyorum."

Ramona, EZLN'e (Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) katılıp, İspanyolca konuşmayı öğrenmiş ve Chiapas'daki kadınların politik bilinçlenmesi için çalışmaya başlamıştır. 1 Ocak 1994 günü Zapatistalar, Chiapas'daki önde gelen yerleşim yerlerini ele geçirmek üzere Lacandona ormanındaki karargahlarından yola çıktılar. Ramona bu eylemlerin liderlerinden biriydi. Resmi makamların tepkisi çok şiddetli oldu. Ne var ki yaşadıkları tüm gerilemelere rağmen Zapatistalar, işgal ettikleri devlet topraklarında özerk bir yerli yönetimi kurmak için hâlâ mücadele etmekteler.

Ramona, EZLN'i yöneten Gizli Devrimci Yerel Komite'nin yedi kadın komutanından biriydi. Kadınlar, Zapatista ordusunun yaklaşık üçte birini oluşturuyorlardı ve çoğunlukla destek çalışmaları, yemek yapma, güvenlik, dikiş, silah imalatı, örgütlenme ve halkın seferber edilmesi üzerine yoğunlaşmaktaydılar.

Ramona, EZLN'in devrimci hukukunun bir parçası olan Kadınların Devrimci Yasası'nın oluşumuna katkıda bulunmuştu. Kadın haklarının başında gelen maddeler şunlardı: çocuk sayısına karar vermek, adil bir ücret karşılığı çalışmak, devrimci mücadeleye ve topluluk çalışmalarına katılmak, siyasi görev ve askeri rütbe sahibi olmak, sağlıklı bakım, beslenme ve eğitime erişme hakkına sahip olmak, partnerini seçebilmek ve evliliğe zorlanmamak, fiziksel istismar ya da tecavüze boyun eğmemek.

Ramona, yerli topluluklarındaki kadınlarla birlikte, yaşanan değişim sürecini etkilemek ve kendi taleplerini oluşturmak için çalıştı. "Kadınlar, eğer bu mevcut kötü durum değişecekse, kendi katılımlarının çok önemli olduğunu anladılar. Her ne kadar tümü dahil edilmemişse de, silahlı mücadeleye kadınlar da katıldı. Adalet aramanın başka yolu yoktu ve bu kadınların çıkarınaydı." Kadınların talepleri arasında, doğum klinikleri, gündüz bakım merkezleri, mısır değirmenleri, kadınlar için eğitim okulları ve sürdürülebilir küçük işletmeler oluşturmak için destek ve malzeme de yer almaktaydı.

Ramona'ya 1994'te kanser tanısı konuldu ve 1995'te, ömrünü on yıldan fazla uzatacak olan bir böbrek nakli ameliyatı yaşadı. Ramona son olarak, neoliberalizme karşı birleşik bir muhalefet oluşturmayı ve Meksika genelinde örgütlü bir direniş inşa etmeyi amaçlayan "Öteki Kampanya" adındaki mitingin hazırlıkları sırasında görüldü.

"Meksika'nın bizleri insan olarak dikkate almasını, saygı göstermesini ve onurumuzu tanımasını istiyoruz. Küçük Zapatista'mızın sesini, yeni Meksika için mücadele eden herkesin sesiyle birleştirmek istiyoruz. Bizsiz bir Meksika'nın asla olmayacağını birlikte haykırmak için buraya geldik". 1996'da Mexico City'deki konferansının sonunda Zocalo meydanı, "Ramona, Ramona, Ramona, Ramona" diye inledi.

"Umudumuz, bir gün durumumuzun değişeceği ve biz kadınların saygı, adalet ve demokrasi içinde muamele göreceğidir".

PHOOLAN DEVI
(1963-2001)

Phoolan Devi, bir kanun kaçağı, kadın hakları çetecisi, mahkum, Hint parlamenter ve zamanının efsanesidir. Hindistan'da Uttar Pradesh'te, en alttakilerden biri konumundaki yoksul Mallan, dokunulmazlar kastında dünyaya gelmiştir. On üç yaşındayken, kendisini döven ve tecavüz eden orta yaşlı bir adamla evlendirilmiştir. O adamdan kaçtığı zaman, annesi ona intihar etmesini söylemiş, fakat Phoolan bunu reddedince köylülerce dışlanmıştır.

Birkaç yıl sonra, uzun süredir devam eden aile anlaşmazlığında bir sona gelinmişti. Phoolan muhalif duruşu nedeniyle hapse atıldı. Burada pek çok defa polis tarafından tecavüze uğradı; ona, bir kadından beklenildiği gibi nasıl itaat edileceği öğretiliyordu.

On altı yaşındayken, bir haydut çetesi tarafından kaçırılacak ve çetenin yüksek bir kasttan gelen lideri tarafından seks kölesi yapılacaktı. Bu durum, aşağı kasttan Vikram Mallah'ın, lideri öldürmesine ve çeteyi ele geçirmesine kadar devam etti. Vikram Mallah, cesareti ve yürekliliğinden dolayı Phoolan'a hayrandı. Phoolan onunla evlendi, tüfek kullanmayı öğrendi ve ondan sonraki ikinci komutan oldu. Birlikte yüksek kast köylerini yağmaladılar, talan ettiler ve ele geçirilen ganimetleri yoksullarla paylaştılar. Phoolan ayrıca, kendisine tecavüz etmiş olan bütün erkeklere karşı kendi eliyle adalet uygulamaya girişti.

Vikram, rakipleri tarafından öldürüldüğünde, Phoolan da suikastçiler tarafından kaçırıldı. Onu, Thakurs yüksek kastının bir köyü olan Behmai'de esir tuttular. Üç hafta boyunca toplu tecavüze uğradıktan sonra kaçmayı başardı. Kısa bir süre sonra yeni bir çetenin lideri oldu. Onun popülerliğinin esas nedeni, birçok kişinin Phoolan'ın, Hint güç tanrısı Durga'nın reenkarnasyonu olduğuna inanmasıydı. Yaklaşık iki yıl sonra, tesadüfen kendisini Behmai yakınlarında bulacak ve köyü soymak için plan yapmaya girişecekti. Kendisine tecavüz eden birkaç adamı tanıyınca, çetesine Vikram'ın katillerini bulmak üzere köyü arama emrini verdi. Katilleri bulamadılar, ama topladıkları otuz kadar adama ateş açıp yirmi ikisini öldürdüler.

Katliam, onu bulmak için seferber edilen kitlesel bir polis avını tetikledi. Phoolan iki yılını kaçak olarak geçirdikten sonra, yetkililerle bir anlaşma yaptı ve on bin kişinin önünde güvenlik güçlerine teslim oldu. On bir yıl boyunca yargılanmaksızm hapiste kaldı. Tutukluluğu sırasında, bir yumurtalık kisti ameliyatı için anestezi altında iken rahmini aldılar.

1994'te, serbest bırakıldığında Budizm'e yöneldi. Ertesi yıl, kendisine sorulmadan yapılmış hayat hikâyesiyle ilgili Bandit Queen isimli bir filmin ortaya çıkışı onu öfkelendirecekti. Çünkü kendisi hakkında filmde bir kurban portresi çiziliyordu. Film geri çekilmezse, kendisini yakmakla tehdit etti, fakat sonunda 60.000 dolarlık anlaşmayı kabul etti.

Kadınların ve alt kastların haklarını savunan Phoonan, 1996'da Parlamento'ya seçildi. Seçim kampanyası sırasında, yargılanmasını isteyen Behmai'li dul kadınlar tarafından sık sık taciz edildi. Onun öncelikli amacının, siyasete girerek milletvekili dokunulmazlığını elde etmek olduğu yönündeki suçlamalar ise kulaktan kulağa dolaşıyordu.

Öldüğü sırada, hâlâ alt kastların sevdiği, üst kastların ise nefret ettiği bir figürdü. Otuz yedi yaşında, New Delhi'de evinin dışında vurularak öldürüldü.

> "Bunu kendi dilinizde tecavüz olarak adlandırabilirsiniz. Hindistan'ın bir köyünde yaşam neye benzer bir fikriniz var mı? Tecavüz olarak adlandırdığınız şey, her gün köylerdeki yoksul kadınların başına gelen bir şeydir. Yoksul kızların, zenginlerin kullanımı için varolduklarına inanılır".

MALALAI JOYA
(1978)

Malalai Joya, kadın ve çocuk hakları savunucusu, parlamenter ve sosyal aktivisttir. Ailesinin, 1982'de Sovyetler'in Afganistan'ı işgali sırasında kaçışı nedeniyle, Malalai İran ve Pakistan'daki mülteci kamplarında büyümüştür. Dokuz yaşında bir çocuk iken, Pakistan'daki diğer Afgan kadınlara okuma-yazma öğretmektedir. Ardından 1998'de, Taliban'ın iktidarı sırasında Afganistan'a geri dönmüş, bir sosyal aktivist olarak çalışmış, bir yetimhane ve bir sağlık ocağı açmayı hedefleyen Afgan Kadınlarının Yeteneklerini Geliştirme Örgütü'nün direktörlüğünü yapmıştır.

2003 yılında Loya Jirga'ya seçilmiş bir delege olarak, Taliban sonrası Afgan Anayasasının hazırlanmasında savaş ağalarının da yer almasını protesto eden üç dakikalık ateşli konuşmasıyla uluslararası kamuyonun dikkatini çekecekti. Malalai, bir yanda "kafir" ve "komünist" olarak adlandırılırken, diğer yanda destekçileri tarafından "Afganistan'ın en cesur kadını" olarak görülüyordu.

İki yıl sonra, yirmi sekiz yaşındayken, yasama organının alt meclisi Wolesi Jirga'ya seçilerek, parlamentonun en genç üyesi olacaktı. O zamandan beri Malalai, Afgan devlet yetkililerini, "ülkenin İslam hukukunu kadın haklarını sınırlamak için bir araç olarak kullandığı" konusunda suçlamaktadır. Ayrıca, bazı parlamento üyeleri tarafından işlenenler de dahil

olmak üzere, tüm savaş suçlarının soruşturulması için çağrı yapmaya da devam etmiştir. Malalai öte yanda, uyuşturucu kaçakçılığı ve sistemik yolsuzluklarla ilgili de açık konuşmaktadır (dünya ölçüsünde afyon arzının yüzde 90'ı Afganistan'da üretilmektedir). Şimdiye dek oturumlarda, parlamento üyeleri tarafından fiziksel ve sözlü saldırıya uğramış, tecavüz tehditleri almış ve dört suikast girişiminden kurtulmayı başarmıştır. Buna karşılık önlem amaçlı olarak, silahlı koruma ile seyahat etmekte, burka giymekte ve aynı yerde iki gece geçirmemektedir.

Mayıs 2007'de de Wolesi Jirga'yı, "bir hayvan ahırı"na benzetince, parlamento üyelerinin birbirlerine açık eleştiri yapma yasağını ihlal ettiği gerekçesiyle, parlamento üyeliği üç yıl süreyle askıya alınmıştır. Temsilcisi olduğu Farah yöresi ve diğer Afganistan illerinden insanlar, şu anda temyiz sürecinde bulunan bu cezayı protesto etmiş bulunmaktalar.

Malalai, Avustralya, Kanada ve Avrupa'da kadın ve işçi hakları ile Afganistan'ın durumu hakkında konferanslar verdi. Öte yanda ABD işgaline karşı çıktığında ve "teröre karşı savaş" ile alay ettiğinde, Amerika Birleşik devletleri'nden herhangi bir sempati görmedi. "Hiçbir ulus, başka bir ulusa özgürlük bağışlayamaz... ABD, herşeyin olduğu gibi kalmasını istiyor. Statükoyu istiyor. Kanayan, acı çeken bir Afganistan, burada kalışlarını uzatmak için iyi bir bahane. Şimdi Taliban'ı bile bağırlarına basıyorlar". Ve pasaportuna 2008 yılında el konuldu.

Malalai, çok sayıda uluslararası insan hakları ödülü aldı ve *Mutluluk Düşmanları* isimli belgeselin de konusu oldu.

> "Beni öldürecekler, fakat sesimi öldüremeyecekler; çünkü sesim bütün Afgan kadınlarının sesi olacak. Çiçeği koparabilirsiniz, fakat baharın gelişini durduramazsınız".

"Bir daha asla korkunun gölgesi altında fısıldayarak konuşmayacağım. Ben sadece halkımın mücadelesinin sembolü ve davasının hizmetçisiyim. Eğer inandıklarım uğruna öldürülürsem, bırakın kanım gelecek nesiller için bir kurtuluş işareti ve sözlerim bir devrimci paradigma olsun".

TEŞEKKÜR

Queen of the Neighbourhood Kolektifi olarak şu kişilere teşekkür ederiz: Carolyn Wilson, Bianca Scarlett, Peter Low, Ina Livingston, Theo Gordon, the Ollive Morris Collective, Sara Minster, Joanne Quick, Lisa Benson, Fiona Jack, Karl Kersplebedeb, Lola Farquhar, Eve Gordon, Campbell Farquhar, Priscilla Penniket, Fans of the zine, Anarcha-feminists of Aotearoa, Awesome Grrrlz Gang, Infoshops, Queens, Posties, Mums, Rabbit cats, Mushroom house squatters, Stanley knife makers, Sharpie sharpeners, Dumpster deities, 2004-2007 yılları arasında Cherry Bomb Comics'e yolu düşmüş herkese ve bu kitaba ilham veren bütün devrimci kadınlara.

SÖZLÜK

Afgan Kadınlarının Yeteneklerini Geliştirme Örgütü (OPAWC): sağlık, eğitim ve gelir getirici projelerde aktif bir sivil toplum örgütü.

Alternatif Küreselleşme Hareketi: Küresel işbirliği ve etkileşimi destekleyen, fakat çevresel koruma, ekonomik adalet, yerli kültürlerin korunması ve insan hakları gibi konuları öne çıkarmadaki başarısızlıkları, küreselleşmenin negatif etkileri olarak gören ve buna karşı çıkan bir toplumsal harekettir.

Amerika Birleşik Çiftlik İşçileri: 1962'de Birleşik Devletler'deki tarım işçilerini örgütlemek üzere kurulmuş bir grup.

Amerikan Kızılderili Hareketi (AIM): 1968'de kurulan Yerli Amerikan aktivist kuruluştur. Çalışmaları arasında, ilgili konularda protestolar, kültürel yenilenme ve istihdam programlarını destekleme yer almaktadır.

Anarko-feminizm: Anarşist mücadeleyi feminist mücadelenin, feminist mücadeleyi de anarşist mücadelenin gerekli bir bileşeni olarak tanımlayan ve patriyarkaya karşı mücadelenin de kapitalizm ve devlete karşı mücadelenin vazgeçilmez bir parçası olduğunu vurgulayan bir felsefedir.

Arap Milliyetçi Hareketi: 1950'lerin sonu ve 1960'larda Arap bilincinde bir devrim yaratmak ve bunu toplumsal değişimle sonuçlandırmak hedefinde olan sosyalist, sekülarist ve Pan-Arab milliyetçisi hareket.

Batista Diktatörlüğü: 1952 yılında askeri bir darbeyle iktidara gelen Küba eski devlet başkam Fulgencio Batista yönetimi. Batista, Fidel Castro liderliğindeki gerilla güçleri tarafından 1959'da devrilmiştir.

Boston evliliği: On dokuzuncu yüzyılın sonlarında, iki bekar kadın arasındaki uzun süreli tek eşli ilişkiyi veya iki kadının herhangi bir erkeğin desteği olmadan birlikte yaşamalarını tanımlamak için kullanılmış bir terim.

Cemal Abdül Nasır (1917-1970): 1956'dan ölümüne dek Mısır devlet başkanı.

Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN): 1954 yılında Cezayir'in Fransa'dan ayrılarak bağımsız olması için kurulmuş milliyetçi siyasi partidir. Başlangıçta sosyalist eğilimli de olsa, şu anda piyasa yanlısıdır ve Cezayir'de yaygın bir şekilde statükocu olarak kabul edilmektedir.

Cezayir Savaşı: FLN'in 1956-1957 yıllarında Fransızlara karşı yürüttüğü gerilla savaşı.

Carmichael, Stokely (1941-1998) (sonraları Kwame Ture olarak da tanınmıştır): Amerikan Medeni Haklar ve Siyah İktidar aktivisti.

Çin Devrimci İttifakı: Çin'deki devrimci grupların 1905'te, "kuzey barbarları (Mançu halkı) kovmak, Zhongua'yı (Çin Uygarlığı) canlandırmak ve insanlara eşit toprak dağıtmak" amacıyla kurdukları bir yer altı ittifakı.

Diğer Kampanya: Kapitalizme ve Neoliberalizme muhalif birleşik bir cephe oluşturmak amacıyla 2006 yılında EZLN tarafından ortaya atılan siyasi program.

Dünya Endüstri İşçileri (Wobblies olarak da bilinir): Birleşik Devletler merkezli uluslararası işçi sendikasıdır. IWW, bütün endüstri işçilerinin birleşmesi ve kâr sistemine son verilmesi için çalışır.

Eşcinsel Aktivistler İttifakı (GAA): 1969 yılında kurulan şiddet karşıtı, "tek gündemli, politik olarak nötr militan bir örgüt". Amacı, "eşcinsel bireylerin temel insan haklarını, onurunu ve özgürlüğünü güvence altına almak"tır. 1981 yılına kadar varlığını korumuştur.

Eşcinsel Kurtuluş Cephesi: İlki Stonewall Ayaklanması'na bir tepki olarak New York'ta kurulmuş olan, ABD ve İngiltere'deki çok sayıda eşcinsel kurtuluş gruplarının oluşturduğu gevşek bir koalisyon. 1969-1972 yılları arasında aktif olmuş, eşcinsel karşıtı önyargıları sona erdirmenin yanı sıra, ırkçılık ve çekirdek aile karşıtlığı gibi çok daha geniş bir toplumsal eleştiri için harekete geçmiştir.

Irkçılığa ve Politik Baskılara Karşı Ulusal İttifak: Irkları veya politik düşünceleri nedeniyle haksız muameleye uğrayan bireyler adına eylem düzenlemek için 1973'te kurulmuş Amerikan politik grubu.

Filistin Ulusal Konseyi: Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yasama organı.

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC): 1967 yılında kurulan siyasi parti ve paramiliter örgüt. Filistin Kurtuluş Örgütü içindeki ikinci büyük grup. Milliyetçi, sosyalist ve seküler bir politika yürütmektedir.

İrlanda Yurttaş Ordusu (ICA): 1913'te Dublin'de işçilerin savunma milisi olarak kurulmuş, sonraları İrlanda Sosyalist Cumhuriyeti'ni kurmayı hedefleyen bir devrimci örgüte evrilmiştir. İngiliz egemenliğini sona erdirmek için 1916'da Easter Ayaklanması'na, İrlanda Bağımsızlık Savaşı'na (1919-1921) ve İrlanda İç Savaşı'na (1922-1923) katılmıştır.

İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA): 1919'da kurulmuş, İrlanda Bağımsızlık Savaşı'nda İngilizlere karşı gerilla mücadelesi vermiş, İrlanda Cumhuriyeti ordusu. 1921'de İngiltere ve İrlanda anlaşması üzerine kendi saflarında yaşanan anlaşmazlık İrlanda İç Savaşı'na yol açmıştır.

Iskra: Rusça'da anlamı "kıvılcım"; Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin resmi gazetesi.

İşçi Şövalyeler (ayrıca İşçi Şövalyeleri Soylu ve Kutsal Birliği olarak da bilinir): Ondokuzuncu yüzyılda, üretim ve dağıtım kooperatifi tarzındaki kurumları oluşturmak amacıyla kurulmuş geniş tabanlı bir Amerikan işçi örgütüdür.

İspanyol İç Savaşı (1936-1939): İspanyol ordusu generallerinin İkinci İspanya Cumhuriyeti'ne karşı ayaklanması ile başlayan savaş. Milliyetçilerin zaferi, Cumhuriyet'in yıkılması ile sonuçlanmış ve ardından General Francisco Franco'nun uzun süren diktatörlük dönemi başlamıştır.

İspanyol Ulusal İşçi Konfederasyonu: 1911 yılında kurulan ve İspanya İç Savaşı'nda cumhuriyetin yenilgisine kadar varlığını koruyan işçi ve köylü birliklerinin anarko-sendikalist federasyonu. Devletin ve kapitalizmin ortadan kaldırılmasını ve anarşist bir toplum yaratmayı hedeflemiştir.

Jackson, George (1941-1971): Amerikan komünist aktivist ve Siyah Panter Partisi üyesi.

Jogiches Leo (1867-1919): Polonya ve Almanya'da faaliyet göstermiş Litvanyalı Marksist devrimci. Spartaküs Birliği ve Polonya Sosyal Demokrat Partisi'nin kurucu üyesidir.

Kropotkin, Peter (1842-1921): Rus anarşist teorisyen ve aktivist.

Kültür Devrimi: 1966 yılında Mao Zedong tarafından siyasi rakiplerini tasfiye etmek ve Çin toplumunda varlığını sürdürmekte olan "burjuva" etki ve değerlerini ortadan kaldırmak üzere devrimci bir temizlik gerçekleştirmek amacıyla başlatılmış bir siyasi kampanya. Sonuç, yaygın bir toplumsal ve siyasi kaos, binlerce insanın ölümü ve milyonlarca insanın hapsi veya sürgüne gönderilmesi olmuştur.

Liebknecht, Karl (1871-1919): Spartaküs Birliği'nin ve Alman Komünist Partisi'nin kurucu üyelerinden Alman Marksist devrimci.

Loya Jirga: Büyük Meclis. Kabile anlaşmazlıklarını çözmek, toplumsal reformları tartışmak ve yeni bir anayasayı onaylamak için gerçekleştirilmiş Afgan meclisi. .

Marcuse, Herbert (1898-1979): Almanya doğumlu Marksist toplumsal teorisyen.

May Day: 1 Mayıs, Uluslarası İşçi Günü

Milk Bar Bombalanması: Cezayir Savaşı'nı başlatan, FLN'in kadın militanlarının koyduğu üç bombadan birinin 30 Eylül 1956'da sivillerin bulunduğu yerlerde patlaması.

Melezleşme yasaları: Beyazlarla diğer ırkların üyesi insanlar arasındaki evliliği yasaklayan yasalar.

Militarizm Karşıtı Amerikan Birliği: I. Dünya Savaşı boyunca mücadele vermiş olan pasifist bir kuruluş.

Nechaev, Sergei (1847-1882): 1870'lerdeki Rus Nihilist Hareketi aktivisti; *Devrimcinin El Kitabı*'nın yazarı.

Porto Riko Milliyetçi Partisi: 1922'de Porto Riko'nun bağımsızlığı için çalışmak amacıyla kurulmuş parti.

Ravensbrück: Kuzey Almanya'da İkinci Dünya Savaşı sırasındaki kadın toplama kampı.

Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi: 1898'de kurulan devrimci Marksist parti. 1903'te ideolojik bölünme iki fraksiyonun oluşmasına neden olmuştur. Bolşevikler (çoğunluk) Vladimir Ilyiç Lenin'in, Menşevikler ise (azınlık) Julius Martov'un liderliğindedir. Bolşevikler, daha sonra Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne dönüştüler ve bu çerçevede Menşevik rakiplerini tasfiye ettiler.

Sinn Féin: Sol kanat İrlanda Cumhuriyetçi Parti.

Slovenya Kurtuluş Cephesi: İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya ve İtalya'ya karşı mücadele eden direniş grubu.

Yeni Afrika Cumhuriyeti: ABD'nin güneyinde bağımsız bir Siyah devleti kurmak ve Amerikan hükümetinden tazminat almak talebiyle oluşmuş bir toplumsal hareket.

Spartaküs Ayaklanması: 5-12 Ocak 1919 tarihleri arasında Berlin'deki genel grev. Grevin şiddetle bastırılması, Alman Devrimi'nin sonunu simgeler.

Şiddete Karşı Öğrenci Koordinasyon Komitesi (SNCC): 1960'ta Kuzey Karolina Raleigh'te Shaw Üniversitesi'nde kurulmuş ve ülke çapına yayılmış Amerikan Medeni Haklar Hareketi örgütü. SNCC özellikle oturma eylemleri, özgürlük yürüyüşleri, seçmen listelerine kayıt kampanyalarına katılmıştır.

Siyah Kurtuluş Ordusu: 1971-1981 yılları arasında aktif siyah milliyetçi yeraltı örgütü. Örgütün hedefi, Amerikan sisteminde devrimci bir değişim gerçekleştirmek ve "Birleşik Devletler'deki siyahların özgürlüğü ve kendi kaderini tayin hakkı için silaha sarılmak"tır.

Siyah Panter Partisi: Özellikle kendini savunma ve "hayatta kalma projelerini" merkeze almış, 1966 yılında Amerikan Siyah iktidar Hareketi'nin bir parçası olarak kurulmuş, sosyalist esinli bir örgütlenme.

Sun Yat-sen (1870-1925): Qing hanedanını deviren devrimci hareke-

tin lideri ve 1912'de Çin Cumhuriyeti'nin ilk başkanı. Sık sık "Modern Çin'in Babası" olarak anılır.

Toprak ve Özgürlük: 1870'lerde sosyalizmi kırsal alanlara yaymak amacıyla kurulmuş bir Rus devrimci grup.

Trail of Broken Treaties: Yerlilere tanınan özel haklar, yaşam standartları ve yetersiz barınma koşulları gibi konulara dikkat çekmek için, 1972'de Yerli Amerikan ve İlk Ulus örgütleri tarafından gerçekleştirilen ülke çapında bir protesto hareketi. Bu hareket, Washington'daki Kızılderili İşleri Bürosu'nun işgali ile sonuçlanmıştır.

Uluslararası Küreselleşme Forumu: Ekonomik küreselleşme ve onun etkilerine karşı bir tepki olarak yeni düşünceler oluşturmak, ortak etkinlik ve kamusal eğitimi gerçekleştirmek için kurulmuş ittifak.

Uluslararası Çalışanlar Derneği: Radikal doğrudan eylemi savunmuş ve sekiz saatlik iş günü kampanyasında öncü bir rol üstlenmiş Amerikan anarşist işçi örgütü.

26 Temmuz Hareketi: Fidel Castro liderliğinde, Küba'da Fulgencio Batista hükümetini devirmeyi hedefleyen devrimci örgüt. Zaferden sonra bu örgüt, diğerleriyle birlikte Küba Sosyalist Devriminin Birleşik Partisi'ni oluşturdu. Parti daha sonra 1965'te Küba Komünist Partisi'ne dönüştü.

Yeraltı Demiryolları: Kuzey eyaletlerine ve Kanada'ya kaçmaya çalışan Afro Amerikan köleler tarafından kullanılan, gizli yollar ile güvenli evlerden oluşan bir ağ.

Wolesi Jirga: Halk Meclisi. Afganistan Ulusal Meclisi'nin alt meclisi.

Yasef, Saadi (1928): Cezayir Bağımsızlık Savaşı'nda FLN'in lideri; halen Cezayir senatosunda üye.

Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (EZLN): 1994 yılından bu yana Meksika devletine karşı savaşan silahlı devrimci grup. Güçlü bir yerli tabanı bulunan EZLN, yerel kaynaklar üzerinde yerlilerin kontrolünü savunmakta ve küreselleşme ve neoliberalizme karşı toplumsal hareketler oluşturma çağrısında bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

İnternet siteleri/books dedicated to portraiture of radicals:

http://www.imow.org/wpp/stories/viewStory?storyid=1407
http://leftistlounge.com/Art/woman%20canvas/index.html
http://www.favianna.com/port_other/other1.php
http://www.justseeds.org/artists/
http://infoshop.org/page/Anarcha-feminism
http://www.artsenliberte.com/php/index.php?option=com_content&task=view&id=37&Itemid=43
http://cake3.home.mindspring.com/feminino_page.htm
Waugh, Nicole and Jay Moreno. *The Color Of Dissent: Book One.* Coloring For A Cause, 2006.

HARRIET TUBMAN

http://en.wikipedia.org/wiki/Harriet_Tubman.
Clinton, Catherine. *Harriet Tubman: The Road to Freedom.* Boston: Little, Brown and Company, 2004.
Humez, Jean M. *Harriet Tubman: The Life and Life Stories.* Madison: The University of Wisconsin Press, 2003.
Jones, David E. *Women Warriors: A History.* Washington: Brassey's Ltd, 1997 (reprint 2005).
Lee, Butch. *Jailbreak out of History: The Re-biography of Harriet Tubman.* Montreal: Kersplebedeb, 2003.

LOUISE MICHEL

http://www.iisg.nl/collections/louisemichel/biography.php.
http://en.wikipedia.org/wiki/Louise_Michel.
Maclellan, Nic, ed. *Louise Michel.* Rebel Lives Series. Melbourne: Ocean Press, 2004.
Michel, Louise. *The Memoirs of Louise Michel, the Red Virgin* University of Alabama Press, 1981.
Thomas, Edith. *Louise Michel.* Montreal: Black Rose Books, 1980.

MOTHER JONES

Broderick, Marian. *Wild Irish Women: Extraordinary Lives from History* Dublin: O'Brien, 2001.

Gannon, Joseph E. "Mary Harris Jones: One Tough 'Mother'." http://thewildgeese.com/pages/mojones.html.

Gorn, Elliot. *Mother Jones: The Most Dangerous Woman in America.* New York: Hill and Wang, 2001.

Gorn, Elliot. "Mother Jones: The Woman." Mother Jones. http://www.motherjones.com/politics/2001/05/mother-jones-woman.

VERA ZASULICH

http://www.marxists.org/archive/Zasulich/index.htm.

http://en.wikipedia.org/wiki/Vera_Zasulich.

http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/RUSzasulich.htm.

Bergman, Jay. *Vera Zasulich : A Biography.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1983.

Silijak, Ana. *Angel of Vengeance: The "Girl Assassin," The Governor of St. Petersburg, and Russia's Revolutionary World.* New York: St Martin's Press, 2008.

LUCY PARSONS

Ashbaugh, Carolyn. *Lucy Parsons: American Revolutionary.* Chicago: Charles H. Kerr Publishing Company, 1976.

Flood, Andrew. "Rescuing Lucy Parsons for the Anarchist Movement." http://www.struggle.ws/andrew/people/LucyParsons.html?story_id=426.

http://www.lucyparsons.org.

http://www.lucyparsonsproject.org.

McKean, Jacob. "A Fury for Justice: Lucy Parsons and the Revolutionary Anarchist Movement in Chicago." http://www.wcote.org/~roadrunner/ScarlettLetterArchives/LucyParsons/FuryforJustice.htm

Parsons, Lucy. *Lucy Parsons: Freedom, Equality & Solidarity: Writings and Speeches, 1878–1937.* Chicago: Charles H. Kerr Publishing Company, 2003.

Roediger, Dave and Franklin Rosemont, eds. *Haymarket Scrapbook.* Chicago: Charles H. Kerr Publishing Company, 1986.

EMMA GOLDMAN

Falk, Candace Serena. *Love, Anarchy, and Emma Goldman*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1990.

Goldman, Emma. *Living My Life*. 2 vols. New York: Pluto Books, 1987.

Rudahl, Sharon. *A Dangerous Woman: The Graphic Biography of Emma Goldman*. New York: The New Press, 2007.

Wexler, Alice. *Emma Goldman: An Intimate Life*. New York: Pantheon Books, 1984.

Emma Goldman in Exile: From the Russian Revolution to the Spanish Civil War. Boston: Beacon Press, 1989.

http://en.wikipedia.org/wiki/Emma_Goldman.

ROSA LUXEMBURG

http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/RUSluxemburg.htm.

http://www.rosalux.de/cms/index.php?id=4551.

http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,601475,00.html.

http://www.cddc.vt.edu/feminism/Luxemburg.html.

Ettinger, Elzbieta. *Rosa Luxemburg: A Life*. Boston: Beacon Press,1986.

Luxemburg, Rosa. *The Rosa Luxemburg Reader*. New York: Monthly Review Press, 2004.

The Letters of Rosa Luxemburg. Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press, 1993.

Nettl, J. P. *Rosa Luxemburg*. 2 vols. London: Oxford University Press, 1966.

MARIE EQUI

http://bitter.custard.org/intimate/fling/equi.htm.

http://www.nlm.nih.gov/changingthefaceofmedicine/physicians/biography_103.html.

http://www.glapn.org/605equi.html.

http://www.ohs.org/education/oregonhistory/historical_records/dspDocument.cfm?doc_ID=000B3F93-20D8-1E30-925B80B05272006C.

Friedman, Ralph. *The Other Side of Oregon*. Caldwell, ID: Caxton Press, 1993.

Krieger, Nancy. *Queen of the Bolsheviks: The Hidden History of Dr. Marie Equi.* Montreal: Kersplebedeb, 2009.

QIU JIN

http://en.wikipedia.org/wiki/Qiu_Jin.
http://www.distinguishedwomen.com/biographies/qiujin.html.
http://everything2.com/title/Qiu%2520Jin.
http://www.suppressedhistories.net/articles/qiujin.html.
Lee, Butch. *The Military Strategy of Women and Children.* Montreal: Kersplebedeb, 2003.

NORA CONNOLLY O'BRIEN

http://searcs-web.com/obrien.html.
http://irelandsown.net/Nora.htm.
O'Brien, Nora Connolly. *We Shall Rise Again.* London: Mosquito Press, 1981.

LUCÍA SÁNCHEZ SAORNIL

http://www.segundarepublica.com/index.php?opcion=2&id=46.
http://www.asociacionconvive.com/index.php?option=com_content&view=article&id=373:lucia-sanchez-saornil&catid=35:escritoras&Itemid=11.
http://www.recollectionbooks.com/cs/spain/SaornilQuestionOfFeminism.doc.
Ackelsburg, Martha A. *Free Women of Spain: Anarchism and the Struggle for the Emancipation of Women.* Bloomington: Indiana University Press, 1991.
Nash, Mary. *Defying Male Civilization: Women in the Spanish Civil War.* Denver: Arden Press, 1995.

DAME WHINA COOPER

http://www.nzgirl.co.nz/articles/6387.
http://www.nzhistory.net.nz/people/dame-whina-cooper.
http://www.dnzb.govt.nz/dnzb/alt_essayBody.asp?essayID=5C32.

King, Michael. *Whina: A Biography of Whina Cooper*. Auckland: Penguin Books, 1991.

DORIA SHAFIK

Hannam, June, Mitizi Auchterlonie and Katherine Holden. *International Encyclopedia of Women's Suffrage*. Santa Barbara, Ca.: ABC-CLIO, 2000.
Hassan, Fayza. "Speaking for the Other Half." http://weekly.ahram.org.eg/2001/523/sc3.htm.
Keddie, Nikki R. and Beth Baron, eds. *Women in Middle Eastern History: Shifting Boundaries in Sex and Gender*. New Haven: Yale University Press, 1991.
Nelson, Cynthia. *Doria Shafik, Egyptian Feminist: A Woman Apart*. Gainesville, FL.: University Press of Florida, 1996.
Sullivan, Earl L. *Women in Egyptian Public Life*. Syracuse, NY: Syracuse University Press, 1986.

LOLITA LEBRÓN

http://en.wikipedia.org/wiki/Lolita_Lebron.
http://www.september23.org/.
http://www.yasminhernandez.com/lolitastory.html.
http://boricuahumanrights.org/.
Cook, Bernard A. *Women and War: A Historical Encyclopedia from Antiquity to the Present*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 2006.

HANNIE SCHAFT

http://en.wikipedia.org/wiki/Hannie_Schaft.
http://www.hannieschaft.nl/25eng.html.
http://www.bevrijdingintercultereel.nl/eng/nederland.html.
Menger-Oversteegen, Truus. *Not Then, Not Now, Not Ever*. Amsterdam: Netherland Tolerant, 1998.
Strobl, Ingrid. *Partisans: Women in the Armed Resistance to Fascism and German Occupation (1936–1945)*. Edinburgh: AK Press, 2008.

HAYDÉE SANTAMARÍA CUADRADO

http://es.wikipedia.org/wiki/Hayd%C3%A9e_Santamar%C3%ADa_Cuadrado.
http://www.marxist.com/History-old/who_is_celia_hart.html.
http://celiasanchez.org/
Maclean, Betsy, ed. *Haydée Santamaría*. Rebel Lives Series. Melbourne: Ocean Press, 2003.
Santamaría, Haydée. *Moncada, Memories of the Attack that Launched the Cuban Revolution*. Secaucus, NJ: L. Sharp, 1980.
Stone, Elizabeth. *Women and the Cuban Revolution*. New York: Pathfinder Press, 1982.

ONDINA PETEANI

http://www.atuttascuola.it/ondina.
http://www.lager.it/ondina_peteani.html.
http://www.geocities.com/ondinapeteani/Ondina-Petani.html.
http://www.olkaustos.org.saggi/saggi/peteani/.

ANI PACHEN

http://en.wikipedia.org/wiki/Ani_Pachen.
http://www.shambhalasun.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1771.
Pachen, Ani & Adelaide Donnelley. *Sorrow Mountain: The Journey of a Tibetan Warrior Nun*. London: Doubleday, 2000.

DJAMILA BOUHIRED

http://en.wikipedia.org/wiki/Djamila_Bouhired.
http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,863146,00.html.
http://www.alshindagah.com/novdec03/womanofdistinction.html.
Chahine, Youssef. *Jamila the Algerian* (Film). Egypt, 1958.
Charrad, Mounira M. *States and Women's Rights: The Making of Postcolonial Tunisia, Algeria, and Morocco*. Berkeley: University of California Press, 2001.
Lazreg, Marnia. *The Eloquence of Silence: Algerian Women in Question*. New York: Routledge Press, 1994.

ANGELA DAVIS

http://en.wikipedia.org/wiki/Angela_Davis.

http://historicalbiographies.suite101.com/article.cfm/the-rapture-of-angela-davis.

http://www.fembio.org/english/biography.php/woman/biography/angela-davis/.

http://socialjustice.ccnmtl.columbia.edu/index.php/Angela_Davis.

Davis, Angela Y. *Angela Davis: An Autobiography*. New York: International Publishers, 1974.

LEILA KHALED

http://en.wikipedia.org/wiki/Leila_Khaled.

http://www.answers.com/topic/leila-khaled.

Khaled, Leila, and Hajjar, George. *My People Shall Live: Autobiography of a Revolutionary*. Toronto: NC Press, 1975.

MacDonald, Eileen. *Shoot the Women First*. New York: Random House, 1991.

Makboul, Lina. *Leila Khaled, Hijacker*. Sweden: Tussilago and Sveriges Television, 2005.

ANNA MAE AQUASH

http://en.wikipedia.org/wiki/Anna_Mae_Aqaush.

http://dickshovel.com/annalay.html.

Brand, Johanna. *The Life and Death of Anna Mae Aquash*. Toronto: James Lorimer & Company, 1993.

Forster, Merna. *100 Canadian Heroines: Famous and Forgotten Faces*. Toronto: Dundurn Press, 2004.

James, Edward T., Barbara Sicherman, Janet Wilson James, Paul S. Boyer, and Susan Ware. *Notable American Women: A Bibliographical Dictionary*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004.

Mihesuah, Devon Abbott. *Indigenous American Women: Decolonization, Empowerment, Activism*. Lincoln: University of Nebraska Press, 2003.

ASSATA SHAKUR

http://en.wikipedia.org/wiki/Assata_Shakur.
http://www.assatashakur.org/.
http://afrocubaweb.com/assata.htm.
http://www.itsabouttimebpp.com/Assata_Shakur/Assata_Shakur_index.html.
Shakur, Assata. *Assata: An Autobiography.* Westport, Conn: Lawrence Hill & Co., 1987.

BRIGITTE MOHNHAUPT

http://en.wikipedia.org/wiki/Brigitte_Mohnhaupt.
http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/aritcle156065.ece.
http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/6352903.
http://www.guardian.co.uk/world/2007/feb/12/germany.
Smith, J & André Moncourt. *Daring To Struggle, Failing to Win: The Red Army Faction's 1977 Campaign Of Desperation.* Oakland, CA: PM Press, 2008.

SYLVIA RIVERA

http://www.sylviasplace.org/.
http://en.wikipedia.org/wiki/Sylvia_Rivera.
http://www.ifge.org/Article52.phtml.
http://soundportraits.org/in-print/magazine_articles/sylvia_rivera/.
http://srlp.org/about.
http://www.workers.org/ww/1998/sylvia0702.php.
http://www.glbtq.com/social-sciences/rivera_s.html.

OLIVE MORRIS

http://rememberolivemorris.wordpress.com/.
http://www.africanafrican.com/negroartist/OLIVE%20MORRIS/OLIVE%20MORRIS.htm.

VANDANA SHIVA

http://en.wikipedia.org/wiki/Vandana_Shiva.

http://www.navdanya.org/.
Mies, Maria and Vandana Shiva. *Ecofeminism*. Halifax, NS: Fernwood Publications, 1993.
Shiva, Vandana. *Stolen Harvest: The Hijacking of the Global Food Supply*. Cambridge, MA: South End Press, 2000.
Earth Democracy: Justice, Sustainability and Peace. Cambridge, MA: South End Press, 2005.
Wheat, Sue. "Vandana Shiva: Environmental Activist – India." *New Internationalist* 268 (June 1995).

COMANDANTE RAMONA

http://www.jornada.unam.mx/2006/01/13/index.php?section=opinion&article=021a1pol.
http://es.wikipedia.org/wiki/Comandanta_Ramona.
http://www.imow.org/wpp/stories/viewStory?storyId=1407.
http://flag.blackened.net/revolt/mexico/ezln/1997/romana_at_uni_mar.html.
Perez U., Mathilde and Castellanos, Laura. "Do Not Leave Us Alone! Interview with Comandante Ramona." *Double Jornada*, March 7, 1994.
Reader, Sarah. *Caminando Preguntamos: Women and the Zapatista Movement*, blogs.warwick.ac.uk/dissidentwarwick, 2009.

PHOOLAN DEVI

http://people.virginia.edu/~pm9k/gifs/ZoForth/Pholan/folanBib.html.
http://en.wikipedia.org/wiki/Phoolan_Devi.
Devi, Phoolan, Marie-Thérèse Cuny and Paul Rambali. *I, Phoolan Devi: The Autobiography of India's Bandit Queen*. London: Little, Brown and Co, 1996.
Sen, Mala. *India's Bandit Queen: The True Story of Phoolan Devi*. London: Pandora, 1993.
Shears, Richard and Isobelle Gidley. *Devi: The Bandit Queen*. London: Allen & Unwin, 1984.

MALALAI JOYA

http://en.wikipedia.org/wiki/Malalai_Joya.

http://www.malalaijoya.com/index1024.htm.

Joya, Malalai. *Raising my Voice: the Extraordinary Story of the Afghan Woman who Dares to Speak Out*. London: Rider, 2009.

Lichter, Ida. *Muslim Women Reformers: Inspiring Voices Against Oppression*. Amherst, NY: Prometheus Books, 2009.

Mulvad, Eva. *Enemies of Happiness*. Denmark: Bastard Film, 2006

DEVRİMCİ KADINLAR

BU KİTAP; DEVRİMCİ DEĞİŞİMİN PARÇASI OLAN, GÜÇLÜ, İDEALİST, KORKUSUZ 30 KADINI BİR ARAYA GETİRİYOR. KİTAPTA YER ALAN BÜTÜN KADINLAR, DERİN BİR ADALETSİZLİK DUYGUSUNUN HAREKETE GEÇİRDİĞİ, O ADALETSİZLİĞİ KONUŞMAK VE ONDAN KURTULMAK İSTEYEN KADINLARDIR. HİKÂYELERİYLE BİNLERCE İNSANA, UMUT OLMUŞ, SESSİZLİĞE SES VERMİŞ KADINLAR...

"Elinizde öldürücü bir silah tutuyorsunuz. *Devrimci Kadınlar*, statükoya karşı bir tehdit ve kendisi için düşünmeye cesaret eden her bir kişi için, tehlikeli bir uyarı işareti! Bence bu kitaptaki kelimeler ve sanat, bir devrimi harekete geçirecek güce sahip. Ayaklanalım ve şimdi onlara katılalım!"

Wendy-O Matik

Queen of the Neighbourhood Kolektifi; tamamı kadın yazar, araştırmacı, editör ve sanatçılardan oluşan bir çalışma grubudur.

ISBN 978-605-5691-60-8

9 786055 691608

versus